

PELASTUS EGYPTIN ERÄMAAISIIEN OPETUKSESSA*

TT Hannu Pöyhönen

Kun tämä abba Johannes oli kuolemaisillaan ja halukkaasti ja iloiten lähdössä Jumalan tykö, veljet ympäröivät hänet odottaen, että hän jättäisi heille ikään kuin perinnöksi jonkun lyhykäisen ja pelastavaisen sanan, jonka kautta he voisivat kohota täydellisyyteen Kristuksessa. Ja hän huokasi ja sanoi: “En ole koskaan tehnyt omaa tahtoani, enkä ole opettanut kenellekään sellaista, mitä en itse ensin ole tehnyt.”

Tämä Gerontikonin lauselma puhuu kuolemassa olevan abba Johanneksen, suuren yhteiselämänuostarin eli koinobionin igumenin, pelastavasta sanasta. Jumalan luo riemuiten rientävä Vanhus jättää hengellisille lapsilleen ja kilvoittelutovereilleen perinnöksi lyhyen sanan, jonka avulla sitä noudattavat voivat jumaloitua eli kohota täydellisyyteen Kristuksessa.

Lyhyen, pelastavaisen sanan pyytäminen kokeneelta ja kunnioitetulta Vanhukselta ei kuitenkaan liity Gerontikonissa vain eron hetkeä merkitseviin kuolemantapauksiin. Teema lyhyestä pelastavaisesta sanasta on yhtä hyvin läsnä arkisissa tapaamisissa ja keskusteluissa. Tämä käy ilmi seuraavista erämaaisien lausumista:

Veli kysyi neuvoa abba Hieraksilta sanoen: “Sano minulle sana, miten pelastuisin?” Vanhus sanoi hänelle: “Pysy keljassasi. Jos olet nälkäinen, syö, jos janoat, juo. Äläkä puhu kenestäkään pahaa. Näin toimien pelastut.”

Veli tuli abba Makarios Egyptiläisen tykö ja sanoi hänelle: “Abba, sano minulle sana, miten pelastuisin.” Ja vanhus sanoi hänelle: “Mene haudoille ja hauku kuolleita.” Niin veli meni, haukkui ja heitti kiviä. Sitten hän tuli kertomaan tämän vanhukselle, ja vanhus sanoi hänelle: “Eivätkö ne sanoneet sinulle mitään?” Ja hän vastasi: “Eivät.” Vanhus sanoi hänelle: “Mene taas huomenna, ja ylistä heitä.” Niin veli meni ja ylisti heitä sanoen: “Pyhät ja vanhurskaat apostolit!” Sitten hän meni taas vanhuksen luo ja sanoi hänelle: “Minä ylistin heitä.” Vanhus kysyi häneltä: “Eivätkö ne vastanneet sinulle mitään?” Veli sanoi: “Eivät.” Vanhus sanoi hänelle: “Tiedät, että vaikka kuinka häpäisit heitä, he eivät vastanneet sinulle, ja vaikka kuinka ylistit heitä, he eivät sanoneet sinulle mitään. Niin sinäkin, jos haluat pelastua, kuoleta itsesi. Kuolleitten tavoin älä ota huomioon ihmisten vääryyttä äläkä heidän kunniaansa, niin voit pelastua.”

Kahdessa edellä olevassa kohdassa Vanhuksen sana on yhdistetty selkeästi teemaan pelastuksesta, sillä sana pelastus esiintyy niissä sekä kysymyksessä että vastauksessa. Gerontikoniin tallennetuissa Egyptin erämaaisien arkisissa keskusteluissa teema lyhyestä pelastavaisesta sanasta on kuitenkin läsnä myös silloin, kun kysymyksessä puhutaan pelastavan sanan (“Sano minulle sana, miten pelastuisin?”) sijasta pelkästään sanasta (“Sano minulle sana”). Käytännössä edellisten kanssa samanlaisia ovat siis formelilla “sano minulle sana” alkavat lausemat, kuten esimerkiksi tämä:

Veli kysyi abba Poimenilta sanoen: “Sano minulle sana.” Ja hän sanoi hänelle: “Isien mukaan kaiken lähtökohta on murhe.” Veli sanoi vielä: “Sano minulle toinen sana.” Vanhus vastasi: “Tee käsityötäsi niin paljon kuin voit, että voisit siitä

* Artikkelia on stilisoitu ja siitä on käytännön syistä poistettu monet (314) ja pitkät viitteet, jotka liittyvät lähinnä lähteenä käytettyyn Gerontikoniin.

osoittaa laupeutta, sillä kirjoitettu on, että laupeus ja usko poistavat synnit.” Veli sanoi vielä: “Mitä on usko?” Vanhus sanoi: “Usko on nöyryydessä elämistä ja laupeuden osoittamista.”

Formelilla “sano minulle sana” alkavat lausemat ovat Gerontikonissa erittäin yleisiä, mikä merkitsee sitä, että teema pelastuksesta on käsillä usein silloinkin, kun se ei tekstistä välittömästi näy. Väite siitä, että näissä neutraaleilta näyttävissä lausemissa on todella kyse Vanhuksen pelastavasta sanasta, voidaan osoittaa paikkansapitäväksi sellaisilla Isien lausumilla, joissa tämä kysyjän käyttämä aloitusformeli sidotaan vastauksessa kiinteästi aiheeseen pelastuksesta. Tällaisia ovat seuraavat kolme lausumaa:

Abba Pafnutios, abba Makarioksen oppilas, pyysi isältään sanoen: “Sano minulle sana.” Ja hän sanoi: “Älä tee kenellekään pahaa, äläkä tuomitse ketään. Noudatta tätä niin pelastut.”

Abba Aio kysyi neuvoa abba Makariokselta: “Sano minulle sana.” Abba Makarios sanoi hänelle: “Karta ihmisiä. Pysy keljassasi ja itke syntejäsi, äläkä rakasta ihmisten lörpöttelyä, niin pelastut.”

Veli kysyi abba Ammonakselta sanoen: “Sano minulle sana.” Ja vanhus sanoi: “Mene, tee ajatuksesi sellaisiksi kuin vankilassa olevat pahantekijätkin. Sillä he kysyvät aina ihmisiltä, missä ruhtinas on ja milloin hän tulee, ja odotuksessaan he itkevät. Niin on munkinkin alati tarkattava ja tutkittava sieluansa sanoen: Voi minua, kuinka voin asettua Kristuksen tuomioistuimen eteen? Ja kuinka voin Hänelle puolustautua? Jos näin mietiskelet alati, voit pelastua.”

Teema lyhyestä pelastavaisesta sanasta voi vastaavalla tavalla olla välillisesti läsnä myös silloin, kun käsite “pelastava sana” tai “sana” ei esiinny lainkaan Vanhukselle tehdystä kysymyksessä. Tällainen tapaus on mm. seuraava:

Abba Bambo kysyi abba Antoniokselta: “Mitä tekisin?” Vanhus sanoi hänelle: “Älä luota vanhurskauteesi, äläkä huolehdi menneistä asioista, ja hillitse kielesi ja vatsasi.”

Edellä olevassa esimerkissä lauseman “sano minulle sana” korvaa tällä kertaa lausema “mitä tekisin?” Se, että tämä yksinkertainen ja koruton kysymys liittyy kiinteästi ajatukseen pelastuksesta voidaan jälleen varmentaa kahdella muulla Vanhuksen sanalla, joista ensimmäisessä kysymyksen pelastusta koskevaan teemaan sitoo vastaus, toisessa puolestaan sekä kysymys että vastaus.

Eräs veli kysyi abba Joosefilta sanoen: “Mitä tekisin, sillä en pysty kärsimään pahaa, enkä tekemään ja osoittamaan rakkautta?” Vanhus sanoi hänelle: “Jos et pysty mitään niistä tekemään, varjele edes omatuntosi kaikelta pahalta lähimmäisesi suhteen, niin pelastut.”

Joku kysyi abba Biarelta sanoen: “Mitä tekisin, että pelastuisin?” Ja hän sanoi hänelle: “Mene, tee vatsasi pieneksi ja käsityösi pieneksi, äläkä joudu kuohuksiin keljassasi, niin pelastut.”

Aloitusformelin “mitä tekisin?” tapainen on myös formeli “mitä minun tulee noudattaa, että olisin Jumalalle mieleen?” Myös tämän, Gerontikonissa vain kerran esiintyvän, aloitusformelin läheisen sidonnaisuuden teemaan pelastuksesta tuo ilmi lauseman loppuosa eli Vanhuksen

vastaus:

Joku kysyi abba Antonioksesta sanoen: "Mitä minun tulee noudattaa, jotta olisin Jumalalle mieleen?" Ja vanhus vastasi ja sanoi: "Noudata sitä mitä sinulle sanon: mihin menetkin, pidä Jumala aina silmiesi edessä. Ja mitä teet tai puhutkin, pidä pyhiä kirjoituksia todistajinasi. Ja mihin paikkaan asetutkin, älä lähde heti pois. Kun noudatat näitä kolmea ohjetta, pelastut."

Gerontikoniin tallennetut kysymykset sekä niihin annetut vastaukset ovat siis luonteeltaan aina syvän eksistentiaalisia. Ne koskevat poikkeuksetta kysymystä kaikkein tärkeimmästä, pelastuksesta. Tämän lainalaisuuden tosiasiallisuus tulee ehkä kaikkein parhaiten näkyville yhdessä abba Antonioksesta kertovassa lauselmassa, jossa vuosikausia jatkuneiden vierailujen yhteydessä Vanhukselle tehdyt kysymykset liitetään ikään kuin itsestään selvästi pelastuksen saavuttamiseen.

Kolmella isällä oli tapana käydä vuosittain autuaan Antonioksen luona. Ja kaksi heistä kyseli häneltä ajatuksista ja sielun pelastuksesta, mutta yksi oli aina vaiti eikä kysynyt mitään. Pitkän ajan kuluttua abba Antonios sanoi hänelle: "Katso, olet jo niin kauan käynyt luonani, etkä kysy minulta mitään." Ja hän vastasi ja sanoi hänelle: "Minulle riittää, kun näen sinut, isä."

Kaiken edellä esitetyn pohjalta on mahdollista vetää kaksi merkittävää johtopäätöstä. Ensinnäkin, teema pelastuksesta on Gerontikonissa jatkuvasti läsnä joko välittömästi tai välillisesti. Se on itse asiassa koko teoksen keskeisin teema, sillä kaikki Vanhusten sanat tähtäävät viime kädessä kuulijan opastamiseen pelastuksen tielle. Toiseksi on mahdollista havaita, että Egyptin erämaaisien opetuksessa teema pelastuksesta on äärettömän laaja. Se sulkee piiriinsä kaikki hengellisen elämän osa-alueet. Jo pelkästään edellä siteerattujen lauselmien mukaan kysymys pelastuksesta liittyy erämaaisien ajattelussa seuraaviin teemoihin:

- * Jumalan tahdon tekeminen
- * syöminen ja juominen
- * puhe
- * itsensä kuolettaminen ihmisten panettelulta ja ylistykseltä
- * hengellinen murehtiminen
- * työnteko
- * laupeudenharjoitus
- * toisten tuomitsemattomuus
- * keljassa pysyttäytyminen
- * syntien itkeminen
- * tuomiopäivän jatkuva muistaminen
- * oman vanhurskauden vähättelemisen
- * menneitten asioitten unohtaminen
- * omantunnon varjeleminen loukkaamattomana lähimmäisen suhteen
- * sisäisen rauhan varjeleminen
- * jatkuva Jumalan muistaminen
- * Raamatun sanan jokahetkinen mielessä pitäminen ja kaiken toiminnan rakentaminen sen varaan.

Koska Gerontikonissa koko hengellinen elämä kaiken kaikkiaan on kiinteästi sidoksissa kysymykseen pelastuksesta, on selvää, että pelastusta koskevan teeman käsittely vaatisi laajan ja kattavan tutkimuksen, joka käytännössä olisi kokonaisesitys Egyptin erämaaisien teologiasta. Näin ollen tässä artikkelissa joudutaan tyytymään vain aiheen pinnalliseen valottamiseen.

Pelastuksen preesenttisyys

Kun pyhä abba Antonios istui kerran erämaassa, hän joutui masentuneisuuden valtaan, hänen ajatuksensa pimenivät, ja hän sanoi Jumalalle: “Herra, haluan pelastua, mutta ajatukseni eivät salli sitä. Mitä tekisin ahdistuksissani? Kuinka pelastuisin?” Ja mentyään hieman ulommaksi Antonios näki jonkun itsensä kaltaisen ihmisen, joka istui ja teki työtä, nousi sitten työnsä äärestä rukoilemaan, istui sitten taas punomaan palmun lehtiä ja sitten taas nousi rukoilemaan. Se oli Herran enkeli, joka oli lähetetty Antoniokselle oikaisuksi ja turvaksi. Ja hän kuuli enkelin sanovan: “Tee näin ja sinä pelastut.” Sen kuullessaan hän iloitsi suuresti ja sai itselleen rohkeutta. Niin toimien hän pelastui.

Tässä Antonios Suuresta kertovassa Gerontikonin kohdassa pelastus edellytetään selvästi preesenttiseksi todellisuudeksi. Pelastus on jotakin sellaista, minkä pyhä Antonios haluaisi kokea tässä ja nyt, mutta hänen sekavat ajatuksensa estävät sen. Enkelin opastuksella hän kuitenkin löytää keinon ajatustensa kukistamiseen ja sen seurauksena “hän pelastui”, kuten lainattu teksti itse asian ilmaisee.

Munkin koko kilvoittelun päämäärä on juuri voiton hankkiminen häiritsevästä, himollisista ajatuksista, sillä se merkitsee taivaallisen rauhan saavuttamista. Vapaus erilaisten himojen tyranniasta on Egyptin erämaaisien mukaan osallisuutta kuolemattomuuteen eli alkua iankaikkiselle elämälle. Himottomuuden saavuttaminen on syvimmältään merkki Pyhän Hengen kautta tapahtuneesta uudestisyntymästä. Himottomuus ja hyveitten saavuttaminen on päätepiste munkin Jumalan etsinnälle, Hänen voittamista omaksi ja sellaisena Hänen jatkuvaa läsnäoloaan ihmisessä, sillä Jumala on kaikkien hyveessä täydellistyneiden kanssa. Munkki on maanpäällinen enkeli juuri siksi, että hän on kokonaan kuollut itselle ja elää rukouksen välityksellä jatkuvassa yhteydessä Jumalaan.

Himotonta ihmistä ei enää mikään maallinen vaivaa eikä ahdistaa. Egyptin erämaaisien mukaan ihminen voi todellakin päästä tilaan, jossa paholainen ei kykene lähestymään häntä enää yhdenkään ajatuksen kautta, vaikka se onkin äärettömän vaikeaa. Tie vapautteen himoista ja saastaisista ajatuksista on täydellinen välinpitämättömyys niitä kohtaan. Kun saastaisien ajatusten kanssa ei askarrella, ne ovat yhtä vaarattomia kuin kirves vailla käyttäjää. Ravinnotta jätettyinä demonien herättämät pahat ajatukset kuihtuvat vähitellen itsestään, kuten pulloon suljettu käärme ja skorpionin tai samoin kuin täyteen koriin pitkäksi aikaa unohdetut, mätänevät vaatteet.

Myös oikea ruokavalio edistää merkittävästi himottomuuden satamaan päätymistä, joskin paras lääke – erityisesti haureellisia ajatuksia vastaan – on oman heikkouden heittäminen rukouksessa Jumalan eteen. Suuri apu taistelussa himojen kukistamiseksi ja hyveiden hankkimiseksi on myös liittyminen hyveellisen kilvoittelijan seuraan. Hengellisen kokemuksen myötä himollisten ajatusten kohtaaminen kuitenkin helpottuu, ja lopulta ne jopa pakenevat koeteltua munkkia leijonaa pelkäävien villiaasien tavoin.

Hyveen saavuttaneessa munkissa ei ole sijaa millekään moitteelle, hän on kuin puhdas kulta. Erämaaisien mukaan ihminen voi saavuttaa suorastaan jumalalliset mitat, jos hän sitä itse lakkaamatta eli joka hetki haluaa. Jumaloituneena hän on todellisuus, josta on vaikea puhua, koska mitkään sanat eivät riitä kuvaamaan hänen suuruuttaan. Petomaisten himojensa herrana hän on niiden kuningas, mutta samalla koko luomakunnan valtias, sillä konkreettiset pedotkaan eivät enää tuota hänelle harmia. Kuten pedot eivät vahingoittaneet paratiisissa Aadamia, niin ne eivät vahingoita myöskään Hengen uudistamaa munkkia, vaan pikemminkin pakenevat hänen luotaan. Paratiisimaisen olotilan läsnäolosta munkissa kertoo myös ratkaisevasti vä-

hentynyt ruuan- ja unentarve, mikä rikkoo normaalit luonnonlait.

Jumaloitunut ihminen – kokonaan tulta

Abba Loot meni abba Joosefin tykö ja sanoi hänelle: “Abba, suoritan voimieni mukaan pienen jumalanpalveluksen ja pienen paastoni sekä rukouksen ja elän hiljaisuudessa itseäni sisäisesti tutkien ja siten voimieni mukaan puhdistan ajatukseni. Mitä minun siis vielä pitäisi tehdä?” Kun vanhus nousi ja ojensi kätensä taivasta kohti, hänen sormensa tulivat toisenlaisiksi: ne olivat niin kuin kymmenen tulista lamppua. Sitten vanhus sanoi hänelle: “Jos haluat, tule kokonaan tullen kaltaiseksi.”

Siteerattu katkelma tekee lukijalle täysin selväksi, että Egyptin erämaaisien mukaan ihmiselämän tarkoitus ei ole joittenkin uskonnollisten rituaalien suorittaminen tai täydellistyminen eettisessä mielessä. Elämän tarkoitus on olemuksen tasolla tapahtuva metamorfoosi eli ontologinen muutos, osalliseksi tuleminen Pyhästä Hengestä. Abba Lootin kohdalla Jumalan Pyhän Hengen läsnäolo näkyi rukoukseen kohotettujen käsien hehkuna, niiden muuttumisena tulenkaltaiseksi.

Abba Loot ei suinkaan ole ainut Vanhus, jonka olotilaa rukouksen aikana ilmennetään Gerontikonissa tulenliekin avulla. Vastaavanlainen on kuvaus pyhästä Arsenios Suuresta:

Eräs veli meni abba Arsenioksen keljalle Skiitassa ja katsoi ikkunaluukusta ja näki vanhuksen kokonaan tulenkaltaisena; tämän veli siis oli arvollinen näkemään. Ja kun hän kolkutti, vanhus tuli ulos, näki veljen hämmästyneenä ja sanoi hänelle: “Oletko kolkuttanut jo kauan? Et kai nähnyt täällä mitään?” Ja hän sanoi: “En.” Ja näin puhuttuaan hän päästi hänet menemään.

Vaikka kertomukset ovat perussanomaltaan yhtenevät, viimeksi mainitussa painottuu kaksi keskeistä kristillistä totuutta, jotka edellisessä jäävät vaille huomiota. Ensimmäinen niistä liittyy hengellisen elämän persoonalliseen, intiimiin luonteeseen. Kaikki sisäinen elämä, mutta aivan erityisesti jumalallisen armon näkyvästikin havaittavat kosketukset, täytyy ylpeyden välttämiseksi säilyttää tarkoin omana salaisuutena. Ainoan poikkeuksen tähän sääntöön muodostaa lähimmäiselle koitua ilmeinen hyöty, johon pyrkimistä ohjaa sisäiseen varmuuteen perustuva kristillinen rakkaus, kuten abba Lootin tapauksessa. Toinen totuus koskee Hengen tilassa olevan kilvoittelijan näkijää. Voidakseen havaita Pyhän Hengen läsnäolon ja vaikutuksen toisessa hänen täytyy itsensäkin elää saman Hengen todellisuuden piirissä eli, abba Arseniosta käsittelevän kertomuksen mukaisesti sanottuna, olla arvollinen näkemään.

Tuleminen kokonaan tuleksi on siis mahdollista ihmiselle. Egyptin erämaaisien mukaan se on munkin kohdalla jopa välttämättömyys hänen elämänmuotoonsa kätkeytyvän kutsumuksen toteuttamiseksi. Gerontikonin opetuksissa tuleminen kokonaan tuleksi on tarpeellista myös pappeuteen vihitylle, jotta hän voisi toimittaa palvelutehtävänsä sen arvoa vastaavalla tavalla.

Tulenliekkiä koskevalla vertauskuvalla Gerontikonissa havainnollistetaan myös ihmisen sisimmässä koettua Pyhän Hengen toimintaa. Niinpä abba Sisoes toteaa, että hän olisi kokonaan tulta, jos hänellä olisi yksikin Antonios Suuren ajatus. Saadakseen varmistuksen kokemuksensa aitoudelle abba Sakarias puolestaan kuvaa abba Poimenille erään näyn perusteella hänessä syntyntä tilaa sillä, että hänen sisuksensa ovat kuin tulesa. Ihmisen sisuksien tulesa oleminen liittyy kuitenkin epäilemättä ennen kaikkea intensiiviseen rukoukseen tai paremminkin

sanoen sen joskus synnyttämään ekstaattiseen Jumalan katseluun, kuten toinen abba Sakariaakseen liittyvä kertomus antaa ymmärtää:

Kerran abba Mooses tuli ammentamaan vettä, ja hän tapasi abba Sakariaan rukoilemasta kuopalla, ja Jumalan Henki oli hänen päällänsä.

Ekstaattiselle Jumalan katselulle eli theorialle on ominaista se, että tämä katselu valtaa kokonaan ihmisen mielen sillä seurauksella, että hän kadottaa tietoisuuden ympäröivästä todellisuudesta. Mielen vanginneesta Jumalan katselusta ei myöskään voi helposti irtaantua ja astua takaisin tavallisen arjen piiriin. Tämä tulee konkreettisesti ilmi seuraavassa kuvauksessa abba Siluanoksesta:

Kerran hänen oppilaansa Sakarias tuli ja tapasi hänet ekstaasista ja hänen kätensä olivat ojennetut kohti taivasta. Niin hän sulki oven ja meni ulos. Tullessaan kuudennella ja yhdeksännellä hetkellä hän tapasi hänet samanlaisena. Kymmenennellä hetkellä hän taas kolkutti, ja mennessään sisälle tapasi hänet lepäämättä ja sanoi hänelle: “ Mikä sinun on tänään, isä?” Ja hän sanoi: “Olen tänään ollut sairaana, lapseni.” Mutta pidellen vanhuksen jalkoja hän sanoi: “En päästä sinua, ellet sano minulle, mitä näit.” Vanhus sanoi hänelle: “Minut temmattiin taivaaseen, ja näin Jumalan kunnian. Siellä seisoin tähän asti, vasta nyt minut päästettiin pois.

Kuten theorian päättäminen ei ole kilvoittelijan omassa vallassaan, niin ei ole sen alkaminenkaan. Tästä tosiasiasta aiheutui Gerontikonin mukaan joskus pieniä hankaluksiakin Egyptin erämaaisille, nimittäin viivästyksinä yhteisen rukouksen aikana. Todelliseksi ongelmaksi asia kuitenkin muodostui erityisesti abba Titoekselle, koska hänen mielensä – luonnollisesti suuresta puhtaudesta johtuen – tempaantui Jumalan luokse yleensä heti hänen kohotettuaan käntensä rukoukseen!

Gerontikonissa kuvataan Hengen kirkastamaa tilaa paitsi tulen liekkiä myös kasvojen, mutta joskus myös koko ruumiin kirkkaana säteilynä. Vaikka kielikuvat ovat erilaisia, kyseessä on periaatteessa yksi ja sama hengellisen elämän ilmiö. Kasvojen ja koko ruumiin säteilystä puhutaan mm. viimeksi tekstissä siteeratun abba Siluanoksen kohdalla:

Muuan isistä sanoi, että kerran joku kohtasi abba Siluanoksen, ja nähdessään hänen kasvojensa ja ruumiinsa loistavan kuin enkelillä, hän lankesi kasvoilleen. Hän kertoi myös, että joillain muillakin oli ollut tämä armolahja.

Niistä Egyptin erämaaisien kirkastumiseen liittyvistä kuvauksista, jotka Gerontikon on tallentanut jälkipolville, varmasti kaikkein mielenkiintoisin on kuitenkin abba Sisoekseen liittyvä. Tapahtuma sijoittuu ajallisesti hänen kuolemaansa välittömästi edeltäviin hetkiin.

Abba Sisoeksesta sanottiin, että kun hän oli kuolemaisillaan ja isät istuivat hänen luonaan, hänen kasvonsa loistivat kuin aurinko, ja hän sanoi heille: “Katso, abba Antonios tuli.” Vähän päästä hän sanoi: “Katso, profeettain kuoro tuli.” Niin hänen kasvonsa loistivat vielä enemmän ja hän sanoi: “Katso, apostolien kuoro tuli.” Silloin hänen kasvojensa kirkkaus vielä kaksinkertaistui, ja katso, hän ikään kuin puhui joidenkin kanssa. Niin vanhukset kysyivät häneltä sanoen: “Keiden kanssa puhut, isä?” Ja hän sanoi: “Katso, enkelit tulivat ottamaan minut, ja pyydän, että minun annettaisiin vähän katua.” Vanhukset sanoivat hänelle: “Ei sinun tarvitse katua, isä.” Mutta vanhus sanoi heille: “En tosiaan usko edes alkaneenikaan.” Tuolloin kaikki saivat tietää, että hän oli täydellinen. Ja yhtäkkiä hänen

kasvonsa tulivat taas kuin auringoksi, ja kaikki pelästyivät. Niin hän sanoi heille: "Näettekö, Herra tuli ja sanoo: 'Tuokaa minulle erämaan astia'." Ja heti hän antoi henkensä, ja hän oli kuin salama. Ja koko talo täyttyi hyvästä tuoksusta.

Tässä poikkeuksellisen realistisessa ja elävästi kuvatussa tapauksessa mielenkiintoista abba Sisoeksen erittäin vaikuttavan kirkastumisen lisäksi on maininta Pyhän Hengen läsnäoloon perustuvasta hyvästä tuoksusta, joka selkeästi havaittavalla tavalla lähti pyhittyneen kilvoittelijan maallisista jäännöksistä. Kertomuksessa korostuu myös hänen välitön yhteytensä Kirkon taivaallisiin jäseniin. Abba Sisoekselle ilmestyvät hänen kilvoittelupaikallaan aiemmin elänyt Antonios Suuri, sitten Vanhan testamentin ja kohta perään myös Uuden testamentin keskeiset pyhät, häntä noutamaan tulleet enkelit ja lopulta itse Kristus Jumala. Salamankirkasta, uskollista palvelijaansa Kristus nimittää "erämaan astiaksi", mikä kielikuva nousee raamatulliselta maaperältä ja tarkoittaa hieman täydellisimmin ilmaistuna erämaan valittua astiaa (Ap.t. 9:15). Se, mikä tässä kuolemaa koskevassa kertomuksessa kuitenkin on kaikkein vaikuttavinta ja myös olennaisinta ortodoksisen teologian kannalta, on auringon kirkkauden saavuttaneen abba Sisoeksen suuri nöyryys: hän pyytää enkeleiltä hieman jatkoaikaa itselleen voidakseen katua, hän jopa tuntee, ettei ole vielä edes alkanutkaan katua! Vähintään yhtä merkittävä on myös häntä ympäröivien kuulijoiden reaktio, sillä juuri näiden sanojen – eikä siis niinkään ruumiillisen kirkastumisen – tähden he tajuvat, että ikuisuuteen siirtyvä abba on saavuttanut inhimillisen täydellisyyden.

Ruumiin näkyvä kirkastuminen, metamorfoosi, on siis seurausta ennen kaikkea kilvoittelijan suuresta nöyryydestä. Tätä tosiasiaa Gerontikon alleviivaa aivan erityisesti abba Pambon tapauksessa:

Oli muuan Pambo-niminen abba. Hänestä kerrotaan, että hän rukoili Jumalaa kolme vuotta sanoen: "Älä anna minulle kunniaa maan päällä." Ja Jumala antoi hänelle sellaisen kunnian, ettei kukaan voinut katsoa hänen kasvoihinsa sen kirkkauden tähden, joka hänen kasvoillaan oli.

Armolahjat ja ihmeet jumaloituneen ihmisen tunnusmerkkeinä

Jotkut sanoivat abba Antonioksesta, että hänestä tuli hengenkantaja, mutta että hän ei halunnut puhua ihmisten tähden, sillä hän olisi ilmoittanut sen, mitä maailmassa tapahtui ja oli tapahtuva.

Tämä Gerontikonin kohta yhdistää Pyhän Hengen läsnäolon jumaloituneessa ihmisessä armolahjoihin ja nimenomaan Antonios Suuren kohdalla kykyyn nähdä niin paikallisesti kuin ajallisestikin etäälle sijoittuvia tapahtumia. Vaikka lainatussa kohdassa painotetaan sitä yleistä totuutta, ettei hän nöyryytensä takia halunnut julkisesti puhua näistä salatuista asioista, Gerontikoniin on silti onneksi tallennettu lukuisia kertomuksia tästä ilmiöstä, yksi myös pyhään Antoniokseen liittyen. Niinpä pyhä Antonios edeltäkäsinkin aavisti erään hyveellisen ja suuresti kunnioittamansa nuoren munkin seksuaalisen hairahduksen ja sai siitä tiedonannon "hengellisellä televisiollaan" heti sen tapahduttua, minkä seurauksena hän myötätunnosta langennutta veljeä kohtaan puhkesi katkeraan itkuun ja alkoi valittaa repien hiuksiaan. Saman profeettallisen armolahjan perusteella abba Makarios Suuri ennusti jo hyvissä ajoin Skiitan autioitumisen, jonka puolestaan Skiitalla hävityksen aikaan elänyt abba Mooses Etiopialainen näki selkeästi yhtä päivää tapausta aiemmin. Edeltä tietämisen armolahjasta Gerontikon puhuu myös abba Bessarionin ja abba Markuksen kohdalla. Edellinen sai Jumalalta sisäisen tiedonannon Hänen päätökseensä perustuvasta, lähestyvistä ja pian myös toteutuneesta pakanatemppelien hävittämisestä, jälkimmäinen taas omasta pikaisesta kuolemastaan. Koska täysissä ruumiin-

voimissaan oleva abba Markus tiesi varmuudella kuolevansa kolmen päivän kuluessa, hän pyysi ohjaajaansa, abba Siluanosta, siirtämään hieman tuonnemmaksi Syyriaan suuntautuvaa matkaansa, jolle hän oli juuri hankkiutumassa.

Profetoimisen armolahjaa läheisesti muistuttavasta selvänäkemisen armolahjasta Gerontikon puhuu eksplisiittisesti lähinnä kolmen Vanhuksen kohdalla, vaikka Ortodoksisen kirkon elävän kokemuksen perusteella on helppo uskoa, että tämä lahja, suuremmassa tai pienemmässä määrin, oli yhteinen lähes kaikille ohjaajille. Selvänäkemisen armolahja mainitaan painokkaasti erityisesti abba Roomalaisen kohdalla. Tämä Roomasta kotoisin ollut ja kuninkaallisen hovin loiston Egyptin erämaan askeettisiin oloihin vaihtanut kilvoittelija, josta Gerontikon sanoo, että hän oli ”harkintakykyinen ja Pyhän Hengen hyvän tuoksun täyttämä mies”, sai puheena olevan armolahjan 25 kilvoitteluvuoden jälkeen. Abba Paavali Yksinkertaisen ja Panefon abba Joosefin tapauksissa puolestaan tulee havainnollisesti esille tämän armolahjan luonne ja tarkoitus. Isistä edellisestä nimittäin kerrotaan, että hän kykeni näkemään kustakin ihmisestä hänen senhetkisen sieluntilansa, jälkimmäisestä sitä vastoin, että tuntiessaan luoksensa tulleiden munkkien ajatukset hän saattoi joskus ratkaista heidän ongelmansa jo ennen esitettyä kysymystä!

Gerontikoniin on myös koottu monia Egyptin erämaaisien suorittamia ihmeitä, jotka osoittavat, miten jumaloitunut ihminen hallitsee luonnonvoimia ja on tämän näkyvän maailman suvereeni kuningas. Paljon puhuva niiden joukossa on mm. seuraava kertomus:

Eräs isä sanoi thebalaisesta abba Ksoioksesta, että hän meni kerran Siinainvuorelle. Kun hän oli palaamassa sieltä, eräs veli kohtasi hänet ja sanoi hänelle huoaten: ”Abba, olemme ahdistuksessa sateettomuuden tähden.” Vanhus sanoi hänelle: ”Miksi ette rukoile ja pyydä Jumalalta?” Veli vastasi hänelle: ”Sekä rukoilemme että kuljemme ristisaatossa, eikä sada.” Vanhus sanoi hänelle: ”Ette ainakaan rukoile tarpeeksi lujasti. Haluatkos tietää, että niin on?” Niin hän ojensi kätensä taivaaseen ja rukoili. Ja heti alkoi sataa. Sen nähdessään veli pelästyi ja lankesi kasvoilleen ja kumarsi häntä, mutta vanhus lähti pois. Sitten veli ilmoitti kaikille tapahtuneesta, ja ne, jotka siitä kuulivat, ylistivät Jumalaa.

Siteeratussa kertomuksessa oleellista on abba Ksoioksen lapsenomainen ja vilpitön luottamus rukouksen voimaan. Ilman vähäisintäkään epäilystä hän uskoo siihen, että Jumala täyttää sadetta koskevan pyynnön, kun sitä vain hartaasti ja keskittyneesti pyydetään. Vastaavalla tavalla abba Mooses Egyptiläinen sai rukouksen välityksellä lahjaksi sateen hänen ”riidellyään” Jumalan kanssa sen johdosta, että kuuliaisuudesta kaitselmusta kohtaan hän oli asettunut tilapäisesti erääseen kilvoittelupaikkaan, mutta hänellä ei ollut siellä vettä tarjottavaksi luokseen tulleille vieraille. Myös abba Bessarion hankki erämaasta vettä rukouksella lähimmäisenrakauden pakottamana, tällä kertaa omaa oppilastaan varten, joka kärsi janosta heidän matkaa tehdessään. Samaiseen abba Bessarioniin liittyy myös kaksi muuta ihmettä, jotka osoittavat hänen herruuttaan luonnonvoimiin nähden nimenomaan veden kohdalla. Ensimmäisessä abba muutti rukouksellaan samalle janoiselle oppilaalleen suolaisen meriveden makeaksi moittien tätä kuitenkin siitä, että tämä varastoi sitä myöhempää tarvetta varten, vaikka Jumala on samalla tavoin läsnä kaikkialla. Toinen kyseisistä ihmeistä kuvaa hyvin mielenkiintoisesti sitä, miten abba Bessarion ylitti vesistön sen päällä kävelen, kuten Kristus (Matt. 14:22–23) aikanaan. Tapahtumasta Gerontikonissa kertoo abba Bessarionin oppilas, abba Dulas, joka selvästi antaa ymmärtää olleensa asiassa silminnäkijänä.

Kerran, kun hänelle tuli tarve matkustaa, hän lausui rukouksen ja meni jalkaisin Krysosroas-virran ylitse toiselle puolelle. Niin minä ihmettelin ja kumarsin hänelle ja sanoin: ”Miltä jaloissasi tuntui, kun kävelit vedessä?” Vanhus vastasi:

“Nilkkoihin asti tunsin vettä, mutta muuten se oli kovaa.”

Abba Bessarionin veden päällä kävelyä lähelle tulevat eräissä mielessä ne Gerontikonin ihmeet, joissa Egyptin erämaaisät matkasivat pitkiä taipaleita yliluonnollisen nopeasti. Tällaisia ihmeitä Gerontikonissa on mainittu kolme, vaikuttavin niistä yksityiskohtaisuudessaan on epäilemättä abba Ammonataksen tapaus.

Kerran joku viranomainen tuli Pelusioniin ja halusi pyytää veroja munkeilta samoin kuin maailmassa eläviltäkin. Niin kaikki veljet kokoontuivat tämän asian tähden abba Ammonataksen tykö ja päättivät, että jotkut isistä menisivät kuninkaan luo. Mutta abba Ammonatas sanoi heille: “Ei sitä vaivaa tarvitse nähdä, vaan olkaa ennemminkin hiljaa keljoissanne ja paastotkaa kaksi viikkoa, niin Kristuksen armolla järjestän asiat yksin.” Niin veljet menivät keljoihinsa, ja vanhuskin oli rauhassa keljassansa. Kun 14 päivää oli kulunut, veljet pahottivat mielensä vanhusta vastaan, kun eivät olleet nähneet hänen liikahtavankaan, ja sanoivat: “Vanhus on hylännyt asiamme.” Kun veljet kokoontuivat neuvottelemaan 15. päivänä, vanhus tuli heidän luoksensa mukanaan kuninkaan sinetöimä kirje. Sen nähdessään veljet ällistyivät ja sanoivat: “Koska sinä sen toit, abba?” Vanhus sanoi: “Uskokaa minua, veljet, että tänä yönä menin kuninkaan tykö, ja hän kirjoitti tämän kirjeen. Sen jälkeen menin Aleksandriaan ja sain siihen viranomaisten al-lekirjoitukset, sitten tulin teidän tyköne.” Sen kuultuaan he pelästyivät ja kumar-sivat häntä. Näin heidän asiansa selvisi, eikä viranomaiset enää kiusanneet heitä.

Kuten kertomuksesta käy ilmi, abba Ammonataksen matkanteko oli siis todellinen aitoine tapaamisineen kuninkaan ja verotusasioita hoitavien aleksandrialaisten viranomaisten kanssa. Teksti ei kuitenkaan pyri mitenkään selittämään sitä, miten hän saattoi suoriutua tästä peräti tuhansien kilometrien matkasta Konstantinopoliin ja Aleksandriaan vajaan vuorokaudessa, sillä kyseessä on Jumalan ihme, joka ei ole rationaalisesti lähestyttävissä. Abba Ammonataksen tavoin myös Makarios Suuri, joka matkatessaan kantamuksineen väsähti täydellisesti ja siksi rukoili Jumalaa nöyrin ja vilpittömin mielin (“Jumala, sinä tiedät, etten enää jaksa”), löysi itsensä jo seuraavassa hetkessä määränpäästään. Kolmannessa, erämaahan eksyneen abba Zenonin, tapauksessa yliluonnollisen nopeaan siirtymiseen yhdistyy muitakin poikkeuksellisia tekijöitä. Nääntyneelle ja jo kuolemaansa valmistautuneelle Vanhukselle ilmestyi lapsen hahmossa enkeli, joka aluksi virvoitti hänen voimansa tarjoamallaan ruualla, opasti hänet sitten joutuin hänen majalleen ja katosi sen jälkeen välittömästi.

Luonnonlakien ylittävien ihmeiden piiriin voidaan eräissä mielessä lukea vielä abba Poimenin keskustelu vieraittensa kanssa kreikaksi eli kielellä, jota hän ei todellisuudessa osannut. Ihmeen taustalle kätkeytyy jälleen Vanhuksen lähimmäisenrakkaus tai ehkä paremminkin Jumalan ihmisrakkaus, sillä abba Poimenia varta vasten tapaamaan tulleet vieraat olivat Syyriasta asti eikä Skiitalta tuolla hetkellä ollut löydettävissä avuksi tulkkia.

Edellisten kanssa jossakin mielessä samantyyllisiä ovat ne Gerontikonin ihmeet, joissa Vanhukset rukouksellaan tavallaan sitovat vastustajansa toimintakyvyttömiksi. Tällaisia tapauksia puheena olevassa teoksessa on kaksi. Niistä ensimmäisessä abba Teodoros sitoo rukouksellaan keljansa edustalle kolme demonia, jotka toinen toistensa perästä pyrkivät hänen luokseen häiritäkseen hänen hengellistä rauhaansa. Toinen tapauksista puolestaan liittyy ihmisten sitomiseen, ja sen keskushenkilö on Trimituksen piispa Spiridon.

Mitä Spyridoniin tulee, tällä lammaspaimenella oli niin suuri pyhyys, että hän tuli otolliseksi tulemaan ihmistenkin paimeneksi. Sillä hän sai osakseen erään Trimitusnimisen Kyproksen kaupungin piispuuden. Ollessaan piispana hän suuressa

nöyryydessään edelleen paimensi lampaitaan. Kerran tuli varkaita salaa lampaitten tarhaan keskiyöllä varastamaan lampaista. Ja Jumala, joka pelastaa paimenen, pelasti lampaatkin, sillä näkymätön voima sitoi varkaat tarhan reunalle. Kun aamu koitti, paimen meni lampaitten luo, ja tavatessaan varkaat kätet selän takana hän arvasi tapahtuman. Niin hän rukoili ja sitten päästi varkaat irti. Paljon nuhdeltuaan ja kehoitettuaan heitä mieluummin elämään oikeudenmukaisella väivannäöllä kuin vääryydellä hän lahjoitti heille yhden oinaan ja päästi heidät menemään. Ja hupaisasti hän lausui: "Ottakaa tämä oinas, ettei teistä tuntuisi siltä kuin olisitte turhaan valvoneet."

Siterattu kertomus ei edellisestä poiketen mainitse vihollisten sitomisen suoranaiseksi syyksi rukousta. Tästä huolimatta se välillisesti edellytetään, sillä hurskas esipaimen epäilemättä vietti yönsä Jumalan kanssa keskustellen ja suojellen näin rukoustensa välityksellä järjetöntäkin laumaansa. Näkyvästi yhteistä kertomuksille sitä vastoin on niihin molempiin sisältyvä toteutus, että sidotut pääsivät vapaiksi vasta Vanhukselta luvan saatuaan. Kertomuksessa pyhästä Spiridonista korostuu jälleen Isien rakkaus ihmisiä kohtaan, nyt vihollisrakkauden muodossa. Esipaimen näkee paljon vaivaa ohjatakseen nämäkin järjelliset lampaansa oikeaan ja pelastavaiseen lammastarhaan ja sääliväisyydestä heitä kohtaan maksaa heille heidän koko yön yli kestäneestä väivannäöstään jopa palkan!

Inhimillisen täydellisyyden saavuttaneet Vanhukset tekivät "luonnollisesti" ihmeitä myös parantamalla ihmisiä ja karkottamalla heistä demoneita. Riivattujen parantamisista kerrotaan varsin koruttomasti mm. Markus Egyptiläisen, abba Bessarionin ja abba Poimenin kohdalla. Mielenkiintoisempi kerronnallisesti sitä vastoin on kertomus Makarios Suuresta halvaantuneen parantajana, sillä siinä ilmenee lähes kouriintuntuvasti Vanhusten rukoukselliseen sanaan kätkeytyvä jumalallinen voima.

Eräällä egyptiläisellä oli halvaantunut poika, ja hän toi hänet abba Makarioksen keljalle. Ja jätettyään lapsen ovelle itkemään, hän itse meni kauaksi. Niin vanhus katsahti ulos, näki lapsen ja sanoi hänelle: "Kuka sinut tänne toi?" Ja hän sanoi: "Isäni heitti minut tänne ja lähti pois." Vanhus sanoi hänelle: "Nouse ja ota hänet kiinni." Ja heti hän tuli terveeksi, nousi ja otti kiinni isänsä. Ja niin he menivät kotiinsa.

Puhuttaessa rukouksella parantamisesta ei ole varmasti syytä unohtaa abba Sisoeksenkaan tapausta. Gerontikon kertoo, että hänen kuuliaisuusveljensä oli sattunut lankeamaan, mutta intensiivisellä ja päättäväisellä rukouksella hänen Vanhuksensa suorastaan vaati Jumalaa palauttamaan hänen hengellisen terveytensä entiselleen. Ja Gerontikonin mukaan tämä rukous kuultiin, ja parantuminen tapahtui heti.

Armolahjoista ja ihmeistä kaikkein merkittävimpiä tässä yhteydessä ovat Gerontikonin kertomukset kuolleitten herättämisistä, sillä juuri ne paljastavat kirkkaimmalla mahdollisella tavalla Egyptin jumaloituneiden erämaaisien voiton tästä maailmasta ja heidän kuulumisensa täytyneen pelastuksen piiriin Kristuksen kanssa (ks. Joh. 5:21). Kertomuksia kuolleitten herättämisistä on Gerontikonissa kaksi. Ensimmäinen niistä liittyy abba Sisoekseen.

Kerran maailmassaeläjä oli tulossa poikansa kanssa abba Sisoeksen luo abba Antonioksen vuorelle. Matkalla hänen poikansa sattui kuolemaan. Mies ei siitä järkyttynyt, vaan vei hänet uskolla vanhuksen tykö ja lankesi poikansa kanssa ikään kuin kumartaen, jotta vanhus siunaisi heidät. Ja kun isä nousi, hän jätti lapsen vanhuksen jalkoihin ja meni ulos. Vanhus, joka luuli, että hän yhä kumartaa häntä – sillä hän ei tiennyt, että poika oli kuollut – sanoi hänelle: "Nouse ja mene

ulos.” Ja heti hän nousi ja meni ulos, ja nähdessään hänet hänen isänsä ällistyi. Niin hän meni sisään, kumarsi vanhukselle ja ilmoitti hänelle asian. Kuultuaan totuuden vanhus pahoitti mielensä, sillä hän ei halunnut niin tapahtuvan. Ja hänen oppilaansa pyysi heitä olemaan sanomatta tapauksesta kenellekään ennen vanhuksen kuolemaa.

Yllä oleva kertomus edellyttää, että kuolleen isällä – epäilemättä monien kuulemiensa ihmetaustusten pohjalta – oli syntynyt luottamus Vanhuksen mahdollisuuteen auttaa myös tämänkaltaisessa äärimmäisessä hädässä, vaikka lapsen henkiinherääminen lopulta yllättikin hänet. Pelkällä arkiseksi tarkoitettulla käskysanalla abba Sisoes herätti kuolleen “vahingossa” henkiin. Kertomuksessa mainittu Vanhuksen suru ei luonnollisesti liity pojan henkiin virkoamiseen sinänsä, vaan hänen oman suuruutensa väistämättömään julkituloon. Tämän johdosta hän Kristuksen esikuvaan perustuen (Matt. 17:9) kieltäekin oppilaansa välityksellä luoksensa tulleita puhumasta mitään tästä ylikuonnollisesta tapauksesta ennen kuolemaansa. Sama vaatimus sisältyy myös toiseen kertomukseen kuolleen herättämisestä, jossa ihmeen käynnistäjäksi paljastuu abba Gelasioksen halu pelastaa ei pelkästään väkivaltaisen kuoleman uhri, vaan myös – ja ehkä ennen kaikkea – sen tahattomasti aiheuttanut tekijä.

Tätäkin monet hänen oppilaistaan kertoivat, että kun heille kerran oli tuotu kalaa, keittäjä paistoi sen ja vei ruokavaraston hoitajalle. Mutta tarpeen pakottamana hoitaja lähti ruokavarastosta ja jätti kalan astiassa maahan käskien autuaan Gelasioksen pientä ruokkilasta vartioimaan sitä hetken, kunnes hän palaisi. Mutta ahne lapsi ryhtyi säästämättä syömään kalaa. Kun ruokavarastonhoitaja tuli sisälle ja huomasi lapsen syövän, hän suuttui maassa istuvaan lapseen, ja varottamatta potkaisi tätä jalallaan. Ja jostakin syystä, arkaan kohtaan lyötynä, lapsi pyörtyi ja kuoli. Pelon valtaama varastonhoitaja pani lapsen omalle vuoteelleen ja peitteli hänet. Sitten hän meni ja lankesi abba Gelasioksen jalkoihin ja ilmoitti hänelle, mitä oli tapahtunut. Abba kielsi häntä sanomasta kenellekään toiselle ja käski, että hän kaikkien hiljennyttyä illalla veisi lapsen alttarihuoneeseen ja pani si häneltä alttaripöydän eteen ja menisi sitten pois. Ja vanhus meni alttarihuoneeseen ja seiso i rukouksessa. Ja öisen laulun aikaan, veljien kokoonnuttua, vanhus lähti ulos poikanen seurassaan. Hänen kuolemaansa asti vain varastonhoitaja tiesi vanhuksen lisäksi, mitä oli tapahtunut.

Gerontikonissa on vielä kolme muutakin läheisesti toisiaan muistuttavaa kertomusta, jotka eräässä mielessä liittyvät teemaan kuolleen herättämisestä. Niissä puhutaan joko kuolleen palauttamisesta hetkellisesti tämän elämän piiriin tai keskustelusta vainajan kanssa. Edelliseen kategoriaan kuuluu kertomus pyhän Spiridonin tyttären henkiinherättämisestä isänsä rukousten voimalla, jälkimmäiseen puolestaan erään surmatun hetkellinen elpyminen abba Miletoksen tiedustellessa häneltä todellista syyllistä hänen kuolemaansa. Näitä kertomuksia yhdistää Vanhuksen halu ratkaista kuolemantapauksesta syntynyt ongelmatilanne, jonka selviämiseksi kaikki inhimilliset keinot olivat poissuljettuja. Tämä motiivi, siis ihmisten välinen rauha ja inhimillinen oikeudenmukaisuus, kätkeytyy kolmanteenkin kertomukseen, jonka päähenkilö on abba Makarios Egyptiläinen. Kertomuksen tekee erityisen merkittäväksi se, että sen välittää meille tapahtumahetkellä itse paikalla ollut “erämaan astia”, abba Sisoes.

Abba Sisoes sanoi: Kun olin Skiitassa Makarioksen kanssa, meitä meni seitsemän henkeä hänen kanssaan korjaamaan satoa. Ja katso, perässämme oli eräs leskivaimo, joka keräsi pudonneita tähtiä, ja hän itki lakkaamatta. Niin vanhus kutsui pellon isännän ja sanoi hänelle: “Mikä tällä vanhalla naisella on, kun hän koko ajan itkee?” Tämä kertoi hänelle, että naisen miehelle oli uskottu jotakin tallettavaksi. Hän kuitenkin kuoli äkkiä eikä sanonut, minne oli sen pannut. Ja nyt tal-

letuksen omistaja haluaa ottaa naisen ja hänen lapsensa orjiksi. Vanhus sanoi hänelle: "Sano hänelle, että hän tulee luoksemme, kun lepäämme helleaikana." Kun nainen tuli, vanhus sanoi hänelle: "Miksi sinä aina noin itket?" Ja hän sanoi: "Mieheni kuoli juuri, kun hän oli ottanut joltain talletuksen, eikä kuollessaan sanonut, mihin oli sen pannut." Vanhus sanoi hänelle: "Tule ja näytä minulle, mihin hautasit miehesi." Niin hän otti veljet mukaansa ja meni naisen kanssa. Kun he sitten tulivat sille paikalle, vanhus sanoi naiselle: "Mene kotiisi." Sitten he rukoilivat ja vanhus kutsui kuollutta sanoen: "Se ja se, mihin panit vieraan talletuksen?" Ja kuollut vastasi ja sanoi: "Se on piilossa kotonani vuoteen jalan alla." Sitten vanhus sanoi hänelle: "Nuku taas ylös-nousemuksen päivään asti." Sen nähtyään veljet kaatuivat peloissaan hänen jalkoihinsa. Ja vanhus sanoi heille: "Ei tämä minun takiani tapahtunut, sillä en minä ole mitään. Mutta leskien ja orpolasten takia Jumala sen teki. Ja pääasia on se, että Jumala haluaa sielun synnittömänä, ja mitä se pyytääkin, sen se saa." Niin hän meni ja ilmoitti leskelle, missä talletus oli. Ja hän otti sen, antoi omistajalle ja vapautti siten lapsensa. Ja kaikki, jotka se kuulivat, ylistivät Jumalaa.

Tässä liikuttavassa kertomuksessa abba Makarios alleviivaa, että kuolleen kanssa käyty poikkeuksellinen vuoropuhelu selittyy Jumalan rakkaudella leskiä ja orpoja kohtaan. Tapauksen pääasiallinen opetus hänen mukaansa on kuitenkin se, että Jumala antaa himoista puhdistuneelle mitä tahansa hän rukouksessa pyytääkin. Tämä on ymmärrettävää siitä syystä, että himottomuus merkitsee toisaalta epäitsekkyyttä rukoiltaessa, pyrkimystä joko lähimmäisen palvelemiseen tai Jumalan kunnian kirkastamiseen maailmassa, toisaalta se lahjoittaa anojalle suuren uskalluksen Jumalaan. Nämä seikat, uskallus Jumalaan sekä lähimmäisen palvelu tai Jumalan kunnia, korostuvat jumaloituneen ihmisen erityisinä tunnusmerkkeinä ehkä kaikkein parhaiten seuraavassa Gerontikonin kertomuksessa Antonios Suuresta, jonka kohdalla erilaisia salaisuuksia koskeva tieto ei lisäksi – kuten ei yleensääkään pyhien kohdalla – enää rakennu hankitun, vaan välittömän tiedon varaan:

Veljiä meni abba Antonioksen luo ja he sanoivat hänelle sanan 3. Mooseksen kirjasta. Niin vanhus meni erämaahan ja abba Ammonas seurasi häntä salaa, tuntien hänen tapansa. Ja mentyään kauaksi vanhus pysähtyi rukoilemaan ja huusi suurella äänellä: "Jumala, lähetä Mooses opettamaan minulle tämä sana." Ja tuli ääni, joka puhui hänen kanssaan. Niin abba Ammonas sanoi: "Kuulin kyllä äänen puhuvan hänen kanssaan, mutta en oppinut sanan voimaa (so. sisältöä)."

Pelastusta kohti itsensä pakottamisella

Abba Bambo sanoi: "Jos sinulla on sydän, voit pelastua."

Tämä abba Pambon sana kaikessa lyhykäisyydessään lausuu julki syvällisellä tavalla yhden keskeisimmistä opetuksista Egyptin erämaaisien ajattelussa: sen, että pelastus on ihmisen sisintä koskeva ja sieltä käsin rakentuva todellisuus. Sydän on Jumalan kohtaamisen paikka ja siksi, että jokaisella on sydän, kaikki voivat pelastua, saavuttaa Jumalan valtakunnan, tulla hengenkantajiksi. Tie tähän ei kuitenkaan ole helppo, kuten osoittaa Gerontikonin ehkä lainatuin, klassiseksi muodostunut sanonta: "Anna veri ja ota Henki." Tämä hengellinen totuus tulee hyvin ilmi myös seuraavassa pyhän Arsenios Suuren sanassa:

Veli pyysi kuulla abba Arseniokselta sanan. Ja vanhus sanoi hänelle: "Taistele kaikin voimin, että sisäinen työsi olisi Jumalan mukaista ja että voittaisit ulkonaiset himot."

Pelastuakseen ihmisen on siis pakotettava itseään, sillä käytännössä vain se johtaa sisäiseen kasvuun ja hengelliseen voimistumiseen. Tämä on Gerontikonin mukaan välttämätöntä erityisesti munkille, sillä syvimmiltään munkkina eläminen merkitsee juuri itsensä pakottamista kaikessa. Munkin on suostuttava kaikessa vaivannäköön ja tajuttava, että ruumiillinen lepo on suorastaan kauhistus Herralle, sillä todellinen lepo löytyy vain sieltä, missä kilvoitellaan pelastuksen eteen vaivaa nähden. Koska ruumiillinen lepo on kristityn ja nimenomaan munkin vihollinen abba Antonios kehottaa vihaamaan sitä, mutta sen ohella myös maailmaa nautintoineen ja lihaa erilaisine himoineen.

Itsensä pakottaminen merkitsee käytännössä synnillisten ajatusten ja itsekkäiden halujen kieltämistä Kristuksen tähden. Tämä on Egyptin erämaaisien mukaan Evankeliumin tarkoittama pelastuksen kaita tie (Matt. 7:13–14). Irtautuminen vahingollisista ajatuksista ja haluista edellyttää mieleltä suurta tarkkaavaisuutta, mitä ilman mikään hengellinen edistys ei voi toteutua. Juuri tarkkaavaisuuden avulla ihmisen on mahdollista säilyttää ajatusmaailmansa saastumattomana, mikä on ensiarvoisen tärkeää, sillä ruumiillisen tahrattomuuden lisäksi Jumala odottaa neitseellisyyttä myös ajatuksissa. Erityisesti munkin on oltava pelkkää silmää kerubien ja serafien tavoin, koska hänen päämääränään on se, ettei hän päästäisi hengelliseen häämajaansa – so. sydämeen – yhtään ajatusta, joka vihastuttaa Jumalan.

Kilvoitteluelämän alkutaival on Gerontikonin mukaan aina työläs ja vaikea, mutta edettäessä tie muuttuu vähitellen helpommaksi, niin että lopulta se lahjoittaa kulkijalleen suuren sisäisen ilon. Se, joka todella kilvoittelee innokkaasti pelastuksensa eteen, ei kuitenkaan kiinnitä huomiota vaikeuksiin eikä laske vaivojansa, sillä hänestä koko elämä on kuin yksi ainut päivä. Kaiken vaivannäön vastapainona ja lohdutuksena niihin liittyvissä murheissa on kuoleman jälkeen koittava iankaikkinen lepo. Matkantekoa keventää myös tieto siitä, että Jumala auttaa miehuullista kilvoittelijaa, sillä Hän on jokaisen kanssa, joka kaikessa väkivalloin pakottaa itseään hyvään.

Askeettiset kilvoitteluvaivat ovat siis välttämättömiä, mutta ne eivät Gerontikonin mukaan silti itsessään pelasta, sillä voittoon himoista ja demoneista johtaa vain nöyryys. Vastaavasti pyhyys ei korreloi vaivannäön paljouteen, vaan rakkauden määrään Jumalaa kohtaan. Koska ihmisillä on tapana puhua paljon, mutta tehdä vähän, kunnioittaa hyveitä, mutta olla kulkematta niille johtavaa tietä, Egyptin erämaaisat jaksavat jatkuvasti muistuttaa kilvoittelun tarpeellisuudesta. Niinpä he korostavat, että ihminen rukoilee turhaan vapautumista heikkouksistaan, mikäli hän ei itse toimi rukouksensa suuntaisesti. Vasta sitten, kun ihminen tekee voitavansa, hän voi perustellusti odottaa, että Jumala armahtaa häntä, kuten myös, että hänen pyytämälleen esirukouksilla on toivottu vaikutus. Gerontikonin opetuksissa tähdennetään myös sitä, ettei sivistyksellisesti korkeatasoinenkaan tieto yksinään edistä hyveen saavuttamista. Yksi hengellisen elämän karikko on myös itseensä pettymisestä johtuva herpaannus. Erämaaisien mukaan jokaisen lankeemuksen jälkeen pitää näet nousta – aina siihen asti, kunnes ihminen vakaantuu hyveen tiellä ja saavuttaa hengellisen lujouden. Jos ihminen puolestaan huomaa omiin, sinänsä hyveellisiin tekoihinsa kätkeytyvän samanaikaisesti myös itsekkäitä ja alhaisia motiiveja, senkään ei pidä antaa lannistaa. Vaikka kylvetty vilja olisikin osittain epäpuhdasta, kylväjän on silti jatkettava työtään, ettei hän nälänhädän yllättäessä menehtyisi. Oikea asenne kilvoittelussa on uudistaa sitä koskeva päätös joka päivä ja aivan erityisesti kunkin alkavan vuoden alussa. Ennen kaikkea on muistettava vastuullisuus Jumalan edessä, sillä Hän on valmis rankaisemaan laiskoiksi heittäytyviä palvelijoitaan.

Painottaessaan kilvoittelun jatkuvuutta ja intensiteettiä Egyptin erämaaisat ja -äidit muistavat aina sen yhteydessä huomauttaa myös kohtuuden tärkeydestä. Jokaisen kilvoittelijan on tunnettava omat rajansa ja harjoitettava askeesia päättäväisesti omassa henkilökohtaisessa sarjassaan. Kaiken ruumiillisen vaivannäön kohdalla on näet vaarana, että pelastuksen vihollinen

syöttää ihmisen mieleen kohtuuttomuuksiin meneviä kilvoittelumuotoja, jotka nousevat ylpeydestä ja samalla ruokkivat sitä. Askeesin täytyy olla arvostelukyvyn valjaissa, sillä muuten se voi tuhota ruumiin ja Jumalaan lähentämisen sijasta etäännyttää Hänestä. Ruumiillisen kilvoittelun on ennen kaikkea oltava laadultaan tasaista, ja siihen on lisäksi harjaannuttava vähä vähältä, mielellään jo nuoresta pitäen. Ihmisen on syötävä, juotava ja nukuttava sen mukaan kuin fyysinen tarve vaatii, mutta ei yhtään enempää. Ruumiin suhteen on kirkkaasti tiedostettava, että sitä ei ole tarpeen surmata, vaan ainoastaan siihen pesiytynyt himo. Silloin, kun askeesi on luonnollista ja tervettä, se voimistuu vähitellen samassa suhteessa kuin ihmisen katumus ja tietoisuus omasta syntisyydestä.

Aitoa askeesia ohjaa myös jumalallinen tieto. Gerontikonin mukaan on suorastaan pelastuksen kavaltamista, ettei ihminen ole lainkaan perillä Jumalan sanasta ja sen käskyistä. Pyhien ymmärtävyisyys on nimenomaan Jumalan tahdon tuntemista ja sen noudattamista. Tiedon suhteen Egyptin erämaaisät kuitenkin varoittavat, ettei ihmisen pidä pyrkiä tutkimaan sellaisia Jumalan salaisuuksia, jotka eivät kuulu hänelle eivätkä hyödytä häntä. Koska kaiken hankitun tiedon perimmäinen tarkoitus on sen soveltaminen käytäntöön, kilvoittelijan on turha pohtia sellaisiakaan kysymyksiä, jotka liittyvät hengellisessä elämässä pidemmälle edenneiden vaiheeseen.

Hengellisessä elämässä kristityn ja aivan erityisesti munkin on siis keskityttävä vain olennaisimpaan ja kohdistettava kaikki huomio siihen. Tämä päämäärätietoinen kurinalaisuus tulee Gerontikonissa näkyviin voimakkaasti kahdessa abba Arseniosta koskevassa sanassa, joista toinen liittyy hänen elämänvaiheisiinsa Rooman hovin loistossa, toinen puolestaan luostarikilvoittelun alkuaikaan.

Ollessaan vielä palatsissa abba Arsenios rukoili Jumalaa sanoen: “Herra, ohjaa minut pelastumaan.” Ja hänelle tuli ääni, joka sanoi: “Arsenios, pakene ihmisiä. Niin pelastut.”

Ryhdyttyään munkkielämään hän rukoili taas samoja sanoja lausuen ja kuuli äänen sanovan: “Arsenios, pakene, vaikene, elä hiljaisuudessa. Sillä nämä ovat synnittömyyden juuret.”

Näissä kahdessa kohdassa varmimmaksi pelastuksen tieksi esitetään Jumalan omana sanana täydellinen eristäytyminen maailmasta, sillä yksinäisyys ja vaikeneminen ovat synnittömyyden juuret. Egyptin erämaaisien ja -äitien mukaan yksinäisyys on myös hyvä opettaja hengellisessä elämässä, sillä se näyttää ihmiselle totuuden hänestä itsestään, mutta lisäksi avaa hänelle pelastuksen kannalta merkitykselliset Jumalan salaisuudet. Toisaalta Gerontikon samalla korostaa sitä, ettei kelja – so. yksinäisyys – automaattisesti johda hengelliseen edistykseen, sillä siellä on osattava myös asua oikealla tavalla.

Munkin oikea elämäntapa yksinäisyydessä on paastota, supistaa käsityönsä minimiin ja pitää huolta mielenrauhansa säilymisestä. Keljassa pysyttäytyminen merkitsee myös omistautumista pelastavaiselle murehtimiselle (ks. 2. Kor. 7:10) eli sitä, että ihminen ryhtyy valoisan katumuksen ilmapiirissä itkemään omia syntejään. Munkin on katkaistava liialliset ihmissuhteet, ettei hänen mielensä harhailisi ja elämänsä häiriytyisi. Yksinäisyys suojaa häntä myös turhilta ja päämäärättömiltä puheilta, jotka jättävät ihmisen tyhjäksi, mutta tarpeettomina myös vaarantavat hänen pelastuksensa.

Todellinen munkki on suuntautunut kaikessa kohti pelastusta ja odottaa Kristusta palaavaksi joka hetki. Tästä eskatologisesta jännitteestä oivallisia esikuvia ovat abbat Or ja Teodoros, joiden suhde elämään kertoo myös yleisemmällä tasolla paljon Egyptin erämaaisien sisäisestä ar-

vo- ja ajatusmaailmasta.

Abba Orista ja abba Teodoroksesta sanottiin, että he olivat panemassa savea keljaan ja sanoivat toisilleen: “Jos Jumala nyt tulee luoksemme, mitä teemme?” Ja itkien he jättivät saven ja menivät kumpikin omaan keljaansa.

Kristuksen paluun odotukseen liittyä läheisesti Gerontikonissa keskeinen teema kuoleman ja tuomion muistamisesta. Niinpä abba Agatonin mukaan ihmisen pitää jatkuvasti suunnata silmänsä Jumalan tuomioistuinta kohti. Kuinka todellista ja aitoa kuoleman ja tuomion muistaminen olivat Egyptin erämaaisille ja -äideille, siitä kertovat omalla painollaan seuraavat esimerkit:

Abba Elias sanoi: “Kolmea asiaa pelkään: sieluni lähtemistä ruumiista, Jumalan kohtaamista ja sitä, kun minua vastaan lausutaan tuomio.”

Kun [abba Arsenioksen] loppu oli lähellä, veljet näkivät hänen itkevän. Ja he sanoivat hänelle: “Isä, pelkäätkö sinäkin tosiaan?” Ja hän sanoi heille: “Totisesti nyt tällä hetkellä kanssani oleva pelko on ollut kanssani siitä asti, kun tulin munkiksi.” Ja niin hän nukkui.

Hän [so. amma Sarra] sanoi vielä: “Lasken jalkani portaalle noustakseni, mutta ennen kuin nousen sille, panen kuoleman silmiäni eteen.”

Egyptin erämaakilvoittelijoille kuoleman ja tuomion muistaminen on realistista valmistautumista tulevaan tilintekoon, siihen hetkeen, jolloin pimeyden voimat käyvät säälimättä ihmisen kimppuun syyttäen häntä kaikista hänen elämänsä aikana tekemistään rikkomuksista ja jolloin kaikki inhimillinen nautinto ja apu ovat poissa. Jatkuva kuoleman ja tuomion muistaminen varjelevat ihmisen myös synninteolta. Lisäksi se suojaa häntä vihollisen palavilta nuolilta sekä synnyttää kaikkinaiset hyveet. Näin kuoleman ja tuomion muistaminen ohjaavat ihmisen sisäisen puhdistumisen ja pyhittymisen tielle, joka on itse pelastuksen tie.

Tämän lisäksi ihmisen on muistettava kaikkialla läsnäolevaa Jumalaa, pidettävä Hänet jatkuvasti silmiensä edessä. Erityisesti Jumalan pelko, joka teemana tulee lähelle kuoleman ja tuomion muistamista, auttaa kilvoittelijaa tulemaan Pyhän Hengen astiaksi. Myös mielen säilyttäminen taivasten valtakunnassa on tärkeää, sillä tämä auttaa ihmistä pian pääsemään sen perilliseksi. Abba Johannes Lyhyt ilmaisee tähän liittyen hauskaasti sen edellä puheena olleen totuuden, että munkin välitön jumalasuhte syntyy keljassa. Hänen mukaansa kelja on munkille vankila ja siksi, että hän jatkuvasti muistelee siellä Jumalaa, hän itse asiassa tavan takaa vierailee Kristuksen luona, joka sanoo olevansa vankilassa (Matt. 25:36)! Kuoleman ja tuomion lisäksi munkin on siis muistettava koko ajan myös taivasta ja sen asukkaiden osaksi tulevaa kunniaa, olipa hän sitten keljassaan tai ulkona. Tärkeää mielen säilyttäminen jumalallisissa asioissa on erityisesti rukouksen ja psalmilaulun aikana, sillä ilman sitä koko vaivannäkö on viime kädessä hyödytöntä.

Vaikka edellä on puhuttu jo varsin laajasti niistä keinoista, joilla ihminen ja erityisesti munkki voi työstää omaa pelastustaan, yksi keskeinen näkökulma tähän silti vielä puuttuu, nimittäin lähimmäinen. Egyptin erämaaisien mukaan lähimmäinen on meille elämä tai kuolema, sillä juuri hänen hahmossaan me kohtaamme Kristuksen. Tämän evankeliumin keskeisen opetuksen (ks. Matt. 25:31–46) Gerontikonissa pukee sanoiksi kiteytyneimmin abba Antonios:

Hän sanoi vielä: “Lähimmäisestä riippuu elämä ja kuolema, sillä jos voitamme veljen, voitamme Jumalan, mutta jos loukkaamme veljeä, teemme synnin Kristusta

vastaaan.”

Gerontikonin mukaan askeesi ja viattomuus eli sisäinen puhtaus auttavat ihmistä pelastuksen asiassa pitkälle, mutta laupeus toisia kohtaan perille asti. Monien Isien yhteisellä todistuksella munkki voi pelastua jo sillä, että hän varjelee omantuntonsa tahrattomana suhteessaan lähimmäiseen tai että hän ei tee kenellekään pahaa eikä tuomitse ketään. Abba Poimenin mukaan usko on syvimmiltään nöyryydessä vaeltamista ja laupeuden osoittamista. Konkreettisen toiminnan tasolla tämä tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että ihminen pidättyy halveksimasta ketään, sillä juuri tämä on arvokkain kaikista hyveistä. Veljen etu on myös sopivaa panna oman edun edelle. Jos itsellä on esimerkiksi kaksi samanlaista vaatetta, silloin hyväntekeväisyyttä harjoitettaessa on oikein antaa köyhälle parempi niistä. Terve suhtautuminen arkielämää hankaloittavan lähimmäisen vikoihin puolestaan on myötätuntoinen suru ja pyrkimys parantaa sairastava veli hienotuntoista kohteliaisuutta osoittaen. Jumalallista täydellisyyttä on sokeus veljen harmittomille puutteille ja halu peittää ne. Aidossa lähimmäisenrakkaudessa on pelottavan suuri voima: se voi vähäeleisesti johdattaa kääntymykseen jopa vakaumuksellisen pakanan.

Siitä huolimatta, että suhde lähimmäiseen on ihmiselle pelastuksen kannalta elintärkeä, se on samalla kilvoittelun näkökulmasta äärimmäisen vaikea. Egyptin erämaaisien mukaan täydellinen sisäinen vapaus toisista ihmisistä ja siihen perustuva ajatusten tyyneys edellyttää täydellistä kuolemista tälle maailmalle ja ylösnousemista yhdessä Kristuksen kanssa Pyhässä Hengessä. Gerontikonissa tämän hengellisen totuuden, jossa jälleen painottuu pelastuksen tämänhetkisyys, ilmaisee abba Mooses Etiopialainen:

Abba Poimen sanoi, että eräs veli kysyi abba Moosekselta, millä tavalla ihminen kuolettaa itsensä lähimmäisensä. Ja vanhus sanoi hänelle: “Jollei ihminen pane sydämeensä, että on ollut jo kolme päivää haudassa, ei hän yllä tähän sanaan.

Lähimmäisen suhteen ihmisen on kuoletettava itsensä erityisesti häpeältä ja kunnialta eli toisten moitteilta ja kehuilta. Omasta puolestaan ihmisen tulee välttää riitaa, joka tahraa toistenkin mielen, mutta myös parjaavaa puhetta, joka on läsnäolijoille yhtä vahingollinen kuin myrkkyy. Lähimmäistään panetteleva on Gerontikonin mukaan paratiisissa olleen käärmeen kaltainen, koska hänkin turmelee kuulijan mielen, mutta pelastaa omansa. Vaikeneminen ei kuitenkaan ole parempi vaihtoehto vain pahan puheen, vaan myös ylistyksen kohdalla, sillä toista kehuva johtaa hänet turhamaisuuden ja ylpeyden vaaraan. Yleensäkin ihmisen on viisasta puhua vain silloin, kun häneltä varta vasten jotakin kysytään, varsinkin jos on munkki. Kutsumustaan aidosti toteuttava munkki luopuu kaikesta maallisesta puheesta ja keskustelee vain hengellisistä asioista, sillä hengellinen keskustelu kohottaa ihmisen taivaaseen, mutta erityisesti parjaava puhe laskee sieltä alas. Keskustelut nimenomaan hyveestä ja pelastuksesta eivät innokasta munkkia väsytä. Toisaalta niihin myös kohdistuu erityinen demoninen vastustus, sillä perkele rakastaa tyhjänpäiväistä rupattelua, mutta vihaa kaikkea hengellistä puhetta.

Gerontikonissa on myös paljon opetuksia, jotka liittävät lujasti toisiinsa teemat lähimmäisistä ja rukouksesta, millä on tässä yhteydessä kantavuutta siksi, että rukous on ihmisen hengellisen elämän ja pelastuksen keskeinen työväline. Niinpä abba Niilos korostaa, ettei ihmisen pidä murehduttaa ketään, mikäli hän haluaa rukoilla Jumalan tahdon mukaan, sillä juuri armollisuus lähimmäistä kohtaan lahjoittaa rukoilijalle suuren luottavaisuuden ja rohkeuden kuulluksi tulemisesta. Egyptin erämaaisien mukaan nopein tie oman rukouksen toteutumiseen on se, että ihminen rukoilee ensin vilpittömästi, koko sielullaan, vihollisensa puolesta. Tällä tavoin aito rukous voi koitua pelastukseksi sekä rukoilijalle että hänen vastustajalleen. Tämän ohella Gerontikon muistuttaa siitä, että kannetut esirukoukset hyödyttävät myös edesmenneitä ja saattavat tuottaa vähintään hetkellistä helpotusta tuonelassakin oleville.

Lähimmäistä koskevan teeman ja samalla koko tämän pelastuksen saavuttamisen keinoja koskevan luvun päätteeksi on syytä vielä tuoda esiin se, että Gerontikonissa on selkeästi kaksi erilaista linjaa sen suhteen, miten munkin pitäisi suhtautua toisiin ihmisiin. Nämä personifioituvat kahdessa henkilössä: abba Arsenioksessa ja abba Mooseksessa. Ensimmäinen heistä, abba Arsenios Suuri, oli kilvoittelussaan äärimmäisen syrjäänvetäytyvä ja tulijoita vastaanottaessaankin saattoi usein vaieta. Abba Mooses Etiopialainen puolestaan otti kaikki rajoitukset vastaan ja keskusteli avoimesti heidän kanssaan. Gerontikon, joka itse esittää nämä henkilöt karrikoidusti eräänlaisina toisilleen vastakkaisina malleina, antaa ymmärtää, että jotkut Egyptin erämaaisista olivat hieman hämillään siitä, kumpi niistä oli Jumalalle mieleisempi. Gerontikon tarjoaa samassa yhteydessä myös vastauksen ongelmaan näkynä, jonka liittyy erään munkin rukoukseen:

“Herra, selitä minulle tämä asia, sillä toinen pakenee ihmisiä nimesi tähden ja toinen syleilee heitä nimesi tähden.” Ja katso, hänelle näytettiin kaksi suurta laivaa virralla. Toisessa hän näki abba Arsenioksen ja Jumalan Hengen purjehtimassa rauhassa ja hiljaisuudessa, ja abba Mooses ja Jumalan enkelit purjehtivat toisessa, ja nämä syöttivät hänelle hunajakakkuja.

Gerontikonin mukaan molemmat mallit, sekä abba Arsenioksen vetäytyvä että abba Mooseksen vieraita syleilevä, ovat siis Jumalalle yhtä otollisia, sillä ne nousevat yhtä lailla rakkaudesta Jumalaa ja pelastusta kohtaan. Lisäksi on todettava, ettei abba Arsenioksen edustama vieraita välttelevä suhtautumistapa suinkaan merkitse rakkaudettomuutta lähimmäisiä kohtaan. Silloinkin, kun abba katsoi tarpeelliseksi käännyttää tulijat ikään kuin tyhjin käsin luotaan, hän rukouksella ja ankaralla paastolla keljasta käsin saatteli heitä matkalla aina siihen asti, kunnes he saapuivat jälleen kotiinsa.

Kiusaukset ja koettelemukset pelastavaisina kasvatukseen

Hän sanoi vielä: “Poista kiusaukset, niin ei kukaan pelastu.”

Tähän ytimekkääseen lausahdukseen kätkeytyy Ortodoksisen kirkon usein painottama uskontotuus siitä, että kiusaukset ja koettelemukset kuuluvat kiinteästi elämään. Kipu, tuska ja ahdistus ovat erämaaaiti Teodoran mukaan samaa kuin talvi ja sateet puulle, sillä ilman niitä hedelmän tuottaminen on mahdotonta. Koska kiusauksilla ja koettelemuksilla on Jumalan armotaloudessa myönteinen päämäärä, niitä ei pidä luonnottomasti karttaa ja vältellä, vaan päinvastoin rakastaa. Gerontikonin mukaan ihmisen on varauduttava koettelemuksiin aivan elämänsä loppuun asti. Tätä, mutta myös tyyneyttä niiden kohtaamisessa, painottaa mieleenpainuvasti Fermen abba Teodoros:

Eräs veli, joka asui keljoilla, häiriytyi yksinäisyydessä. Niin hän meni Fermen abba Teodoroksen tykö ja sanoi tästä hänelle. Vanhus sanoi: “Mene, nöyryytä ajatuksesi ja alistu ja asu toisten kanssa.” Pian hän palasi vanhuksen luo ja sanoi hänelle: “En saa lepoa ihmistenkään kanssa.” Ja vanhus sanoi hänelle: “Jos et saa lepoa yksinäsi etkä toistenkaan kanssa, miksi ryhdyit munkiksi? Etkö kärsiäksesi ahdistuksia? Sanopa minulle: montako vuotta sinulla on skeema?” Hän sanoi: “Kahdeksan.” Niin vanhus sanoi hänelle: “Olen ollut skeemassa 70 vuotta, enkä yhtenäkin päivänä ole löytänyt lepoa. Ja sinä haluat saada levon kahdeksassa vuodessa.” Sen kuultuaan hän lähti vahvistuneena.

Kiusaukset ja koettelemukset koskevat kaikkia kristittyjä, mutta erityisesti ne ovat munkin osa. Gerontikonin mukaan munkki käy keljassaan jatkuvaa taistelua paholaista vastaan. Luos-

tarikilvoittelijan kiusaukset voivat käydä sekä hänen henkisille että ruumiillisille voimilleen, ja ne alkavat yleensä heti, kun päätös hiljaisuuteen vetäytymisestä on tehty. Raskas kiusaus ei kuitenkaan poistu sillä, että munkki tai nunna hylkää kilvoittelupaikkansa, sillä paholainen rientää kaikkialle hänen edellään. Erityisesti yhteiselämänluostarissa munkin täytyy tiedostaa hengellinen vaara, joka sisältyy usein tapahtuvaan paikanvaihdokseen, sillä jatkuvat muutokset estävät häntä juurtumasta minnekään ja kypsymästä hyveissä. Koska demonien vastustus on ankara, on ymmärrettävää, että joskus joku jättää keljansa ja palaa lyötynä maailmaan. Pahojen henkien houkutus jättää kelja voi toisinaan kätkeytyä lähimmäisenrakkaudenkin kaapuun, kun kilvoittelija esimerkiksi haluaa kohteliaasti vastata saamaansa vierailukutsuun tai hänelle esitettyyn vaatimukseen pelastaa joku pulaan joutunut. Munkin on osattava varautua myös siihen, että vihollinen pyrkii mitättömän pienillä asioilla luomaan eripuraisuutta sovussa elävien veljien välille saadakseen heidät riitoihin keskenään ja eroamaan toisistaan. Mikäli saatana kaikesta yrityksestään huolimatta ei onnistu karkottamaan munkkia kilvoittelupaikastaan, se voi viimeisenä epätoivoisena keinonaan turvautua fyysiseen painostamiseen tai yritykseen tuottaa jokin vakava ruumiinvamma. Näistä kahdesta Gerontikonissa on seuraavat vaikuttavat kuvaukset:

Hän [so. abba Elias] sanoi vielä, että joku vanhus asui tempelissä. Ja pihat henget tulivat sanomaan hänelle: "Lähde pois meidän paikastamme." Ja vanhus sanoi: "Ei teidän paikkanne ole täällä." Ja ne alkoivat levitellä heti hänen palmunoksiaan. Ja vanhus kokosi niitä kärsivällisenä. Sitten paha henki otti häntä kädestä ja veti hänet ulos. Kun vanhus tuli ovelle, hän tarttui toisella kädellä oveen ja huusi: "Jeesus, auta minua!" Ja heti paha henki lähti. Kun vanhus sitten alkoi itkeä, Herra sanoi hänelle: "Mitä itket?" Ja vanhus sanoi: "Uskaltavtkin tarttua ihmiseen ja tehdä tuolla tavalla." Ja Hän sanoi hänelle: "Siihen johti oma laiminlyöntisi, sillä kun etsit minua, näit että olinkin luonasi." Tämän minä sanon siksi, että tarvitaan paljon vaivannäköä, ja ellei vaivaa nähdä, ei kenelläkään voi olla Jumala kanssaan, sillä Hänet ristiinnaulittiin meidän tähtemme.

Kerran, kun abba Makarios tuli suolta keljaansa, hän kantoi palmunvesoja, ja katso, tiellä häntä vastaan tuli perkele, jolla oli sirppi. Ja se halusi lyödä häntä, mutta ei voinut. Se sanoi hänelle: "Sinusta, Makarios, lähtee paljon voimaa, sillä en pysty vastustamaan sinua. Sillä, katso, mitä sinä teet, sen teen minäkin: Sinä paastaat, minä en syö ollenkaan. Sinä valvot, minä en nuku lainkaan. Vain yhdessä sinä voitat minut." Niin Makarios sanoi sille: "Mikä se on?" Ja se sanoi: "Sinun nöyryytesi. Sen tähden en pysty vastustamaan sinua."

Kiusausten takana on siis paholainen, joka pyrkii niiden kautta suistamaan kilvoittelijan raitteiltaan ja voittamaan hänet. Vain silloin, kun ihminen ei kilvoittele, vaan elää oman langenneen tahtonsa talutusnuorassa, hän säästyy demonien raivolta, koska on jo muutenkin niiden vanki. Kiusausten perimmäinen syy on ihmiseen pesiytynyt himo. Taistellessaan ihmistä vastaan saatana pyrkii löytämään itse kunkin kohdalla himon, joka on ominainen juuri hänelle, ja kanavoi hyökkäyksensä sen kautta. Demoniset impulssit kohtaavat ihmistä yleensä aistien välityksellä lukuun ottamatta erämaakilvoittelijaa, jonka kohdalla ne nousevat sydäimestä olosuhteiden vuoksi. Hiljaisuudessa elävän onkin varottava erityisesti pahojen henkien nostattamia mielikuvia, sillä nämä pyrkivät irrottamaan hänet niillä katumuksesta ja Jumalan muistamisesta. Tehokas ase saatanelle luostarikilvoittelijan riepottelemiseksi on myös elämän turvaksi tallennettu raha. Joskus paholainen voi lähestyä munkkia kilvoittelijatoverin välityksellä tämän edes tajuamatta ja tahtomatta sitä. Näissä tapauksissa munkin on oltava valmis kestämään häneen kohdistuva häpäisy, sillä muutoin hänen hyveellisyytensä on epäaitoa ja valheelistä. Veljen murehduttaessa mielen on luovuttava vihasta ja samalla muistettava, ettei syy perimmältään ole hänen, vaan paholaisen, joka onnistui käyttämään häntä välikappaleenaan. Ge-

rontikonin mukaan kenenkään ei koskaan pidä syyttää kiusauksista muita, vaan jokaisen pelkästään itseään. Ihmisen pitää aina selittää kaikki vastoinkäymiset omilla synneillään, kohdatkoonpa häntä kuinka suuri koettelemus tahansa. Koettelemukset voivat toisinaan johtua taistelusta kaitselmusta vastaan, jolloin Jumala voi hyvydessään sallia ihmiselle kärsimyksen pakottaakseen hänet näin etsimään Häntä. Pääsääntöisesti kiusaukset ajan kuluessa vain kasvavat, sillä kilvoittelun edetessä ihminen kohtaa tiellään yhä voimallisemman vastustajan. Osaltaan saatanan lisääntyvä vimma selittyy myös sillä, että se tajuaa oman loppunsa munkin kohdalla lähestyvän.

Pystyäkseen kohtaamaan menestyksekkäästi saatanan hyökkäykset kilvoittelijalle on elintärkeää omistaa Jumalan pelko. Ilman Jumalan pelkoa ihminen on kykenemätön kestäämään pienintäkään koettelemusta, mutta sen kanssa hän on luja, eivätkä paholaisen juonet pelota häntä. Vakaan hengellisen perustan muodostavat myös oikea usko ja hurskas elämä, sillä Gerontikonin mukaan ne eivät salli ihmisen langeta himojen saastaan ja pahojen henkien eksytykseen. Koska yleisinhimillisen kokemuksen mukaan ahdistus joka tapauksessa kohtaa kaikkia ja monesti horjuttaa kilvoittelijaa hänen hengellisestä edistymisestään riippumatta, hänen on syytä tietoisesti ajatella kärsimyksen puhdistavaa vaikutusta ja myös sitä seuraavaa yltäkylläistä rauhaa. Siksi, että vastoinkäymiset tarjoavat mahdollisuuden vapautua himoista ja hankkia niille vastakkaiset hyveet, aito munkki ja nunna eivät pyydä Jumalalta vapautusta taistelusta, vaan voimaa sen kestämiseen. Suojautuakseen lihallisilta kiusauksilta erityisesti nuorten luostarikilvoittelijoiden on silti viisasta välttää tarpeetonta ihmisten seuraa. Kiusausten kohdatessa ihmisen on tunnettava heikkoutensa eikä luotettava itseensä, sillä se on varma merkki ennen pitkää koittavasta lankeemuksesta. Oikea menettely on pyytää itkien apua Jumalalta. Egyptin erämaaisien mukaan ihmisen on monin kyynelin kannettava anomuksiaan Jumalalle aina siihen asti, kunnes Hän armahtaa luotuaan. Erityisesti haureellisten ajatusten kohdalla harras rukous on paras puolustuskeino. Taistelun riehuessa ankarimmillaan kilvoittelijan on myös hyvä tietää, että hänellä on enemmän auttajia kuin vihollisia.

Hengellisen sodankäynnin merkittävin anti on nöyryyden oppiminen. Tätä korostavat mieleenpainuvasti seuraavat Gerontikonin kertomukset:

Abba Poimen sanoi abba Johannes Lyhyestä, että hän rukoili Jumalaa ja häneltä otettiin pois himot, ja niin hän pääsi huolista vapaaksi. Silloin hän meni ja sanoi jollekin vanhukselle: "Huomaan olevani levossa, eikä minussa ole mitään taistelua." Ja vanhus sanoi hänelle: "Mene, pyydä Jumalalta, että sinuun tulisi taistelu ja se murtuneisuus ja nöyryys, joka sinulla oli ennen, sillä taistelujen kautta sielu edistyy." Niin hän pyysi. Ja taistelun tullessa hän ei enää rukoillut, että se otettaisiin häneltä pois, vaan hän sanoi: "Herra, anna minulle kärsivällisyyttä taisteluissa."

Abba Antonios sanoi: "Näin kaikki vihollisen ansat maan päälle levitettyinä ja sanoin huoaten: 'Kukahen näiden sivuitse pääsee?' Ja kuulin äänen sanovan minulle: 'Nöyryys'."

Egyptin erämaaisien mukaan taistelu siis lisää ihmisessä murtuneisuutta ja nöyryyttä, ja tämä puolestaan auttaa häntä välttämään viholliset loputtomat ansat. Näin kiusausten keskellä hankittu kokemus vahvistaa ja tekee entistä kestävämmäksi. Vain täydellinen nöyryys kykenee pelastamaan demonien päällekkarkauksen tapauksessa, joka on konkreettinen muistutus suurelkin kilvoittelijalle omasta mitättömyydestä. Nöyryys on elintärkeä ihmiselle myös tyvenen rauhan aikana, sillä sen verhoamana hän voi varjeltua taisteluilta, jotka saattaisivat osoittautua ylivoimaisiksi. Oman heikkouden tajuamisen pitäisi johtaa ihmistä sääliväisyyteen toisia kohtaan, erityisesti silloin, kun jotakuta syytetään synnistä epävarmoin perustein. Lihallisiin syn-

teihin langenneita pitää myötätuntoisesti olla nostamassa ylös, mutta harhaoppiin langenneesta tulee ojennuksen jälkeen erota siinä pelossa, ettei uhri vetäisi auttajaansakin samaan kauhistuttavaan rotkoon. Syntien nöyrä tunnustaminen Jumalalle vie terän kalvavilta omantunnon ääniltä, mutta Jumalaa pilkkaavien ajatusten kohdalla parhaan avun tarjoaa niiden paljastaminen Vanhukselle. Varsinainen hengellinen keidas varhaisille Egyptin erämaaisillekin oli osallisuus Herran Pyhistä Salaisuuksista, mikä oli heille mahdollista joka viikon lauantaina ja sunnuntaina, kuten käy ilmi seuraavasta Gerontikonin kohdasta:

Hän sanoi vielä: "On kirjoitettu: niin kuin peura halajaa vesilähteille, niin minun sieluni halajaa Sinua, Jumala (Ps. 42:2). Peurathan nielevät erämaassa monia käärmeitä ja, kun myrkky polttaa niitä, ne halajavat päästä vesien ääreen. Sitten ne juovat ja jäähtyvät käärmeitten myrkyistä. Niin erämaassa asuvia munkkejakin polttaa pahojen henkien myrkky, ja ne halajavat lauantaita ja sunnuntaita päästäkseen vesien lähteille, se on Herran ruumiin ja veren ääreen, että puhdistuisivat pahan karvaudesta."

Gerontikon ylistää autuaaksi sitä, joka kantaa kiitollisesti häntä kohdanneen kärsimyksen. Aivan erityisen arvokkaaksi tämä nähdään silloin, kun ihminen jo ennen koettelemusta on eräänlaisessa heikkouden tilassa. Vaikeaa ja siksi myös ihailtavaa on vilpitön kiitollisuus Jumalaa kohtaan sairauden aikana, joskin kiitollisuuden vastakohta eli valittaminen on munkille täysin sopimatonta. Luostariasukas, joka muodossa tai toisessa valittaa osaansa, ei Gerontikonin mukaan todellisuudessa ole munkki, sillä munkille on ominaista tehdä jatkuvasti hyviä päätöksiä kilvoittelusta ja kiittää Jumalaa lakkaamatta. Varman pelastuksen tien tuntomerkkejä ovat jatkuva ilo, rukous ja kiitollisuus kaikessa. Koettelemukset ovat ihmisen ja nimenomaan munkin hengellisyyden mittari, sillä reagoiminen niihin paljastaa, mihin asti pyhityksessä tosiasiallisesti ollaan edetty.

Vanhus – koko maanpiiriä valaiseva kointähti ja tulipylväs

Abba Hilarion tuli Palestiinasta abba Antonioksen luo vuorelle. Abba Antonios sanoi hänelle: "Tervetuloa, aamulla nouseva kointähti." Ja abba Hilarion vastasi hänelle: "Rauha sinulle, koko maailmaa valaiseva tulipylväs."

Siteeratussa Gerontikonin kohdassa kahta aikansa merkittävää ohjaajaa, abba Hilarionia ja abba Antoniosta, verrataan päivän koittoa julistavaan aamutähteen ja pimeyden maanpiiristä poistavaan valopatsaaseen (vrt. 2. Moos. 13:21–22). Vertauskuvat liittyvät läheisesti toisiinsa ja korostavat yhtäpitävästi karismaattista hengenkantajaa pelastavan tiedon tuojana ihmiskunnalle. Toisaalta jumaloituneen vanhuksen olemassaolo saattaa joskus koitua maailmalle myös ajalliseksi pelastukseksi, sillä Gerontikonin mukaan Jumala voi armahtaa koko kansaa jo yhden vanhurskaan tähden. Tämä asema Jumalan armotaloudessa ei kuitenkaan johda suurta Vanhusta uskonnollisten harhakuvitelmiin valtaan, sillä hän tietää, että Luoja, joka hyvyydessään lahjoittaa katuville syntisille valtakuntansa loppumattomat rikkaudet, vaatii vanhurskailta omansa takaisin korkojen kera. Välttääkseen ylpeyden salakavalat karikot Egyptin erämaaisät pyrkivät toisinaan tietoisesti nöyryyttämään itseään ja osoittamaan perinpohjaista halveksuntaa inhimillistä kunniaa kohtaan. Heidän hengellisen suuruutensa ja itsensä alentamisen välillä vallitsee näin mielenkiintoinen ja puhutteleva vastakkaisuus. Tämä paradoksi tulee hienosti esille seuraavissa kertomuksissa, joista kaksi ensimmäistä liittyvät abba Simoniin ja kolmas puolestaan abba Longinokseen:

Kerran hallitusmies oli tulossa katsomaan abba Simonia. Sen kuultuaan hän otti vyönsä ja kiipesi palmuun puhdistamaan sitä. Kun vieraat sitten tulivat, he huusi-

vat: *“Vanhus, missä erakko on?”* Ja hän sanoi: *“Ei täällä ole erakkoa.”* Sen kuultuaan he lähtivät pois.

Kerran taas tuli toinen hallitusmies tapaamaan häntä. Papit menivät edeltä ja sanoivat vanhukselle: “Abba, valmistaudu, sillä hallitusmies on kuullut sinusta ja tulee saamaan sinulta siunauksen.” Ja hän sanoi: *“Kyllä minä valmistaudun.”* Niin hän pukeutui paikattuun mantiaansa, otti leivän ja juuston käsiinsä, meni sitten ylös portaille ja istuutui syömään. Ja kun hallitusmies tuli seurueineen ja he näkivät hänet, he halveksivat häntä sanoen: *“Tämäkö on se erakko, josta olemme kuulleet?”* Ja he kääntyivät heti takaisin.

Nainen, jolla oli vaiva rintansa seudulla, niin sanottu syöpä, kuuli abba Longinoksesta ja halusi tavata hänet. Silloin hän asui yhdeksän mailin päässä Aleksandriasta. Naisen etsiessä häntä tuo autuas sattui olemaan kokoamassa puita meren rannalla. Tavatessaan hänet nainen sanoi hänelle: “Abba, missä asuu abba Longinos, Jumalan palvelija?” Hän ei tiennyt, että se oli hän. Ja hän sanoi: “Mitä sinä sitä päällekkarkaajaa haluat? Älä mene hänen luokseen, sillä hän on päällekkävijä. Mutta mikä sinun on?” Silloin nainen näytti vaivansa, ja hän sinetöi ristinmerkillä sen kohdan ja lähetti hänet pois sanoen: “Mene, Jumala parantaa sinut, mutta Longinos ei voisi hyödyttää sinua lainkaan.” Niin nainen meni pois uskoen sanaan ja parani äkkiä. Kertoessaan sen jälkeen joillekin asiasta ja sanoessaan vanhuksen tuntomerkit hän sai tietää, että se oli ollut abba Longinos.

Ollakseen uskollisia Jumalalle Egyptin erämaaisät asettivat kilvoittelussa hankkimansa hengellisen pääoman yhteiseen käyttöön, mutta varovaisesti ja arvostelukykyisesti. Niinpä Arsenios Suuri otti ihmiset vastaan vain silloin, kun jokin polttava tarve toi nämä varta vasten hänen luokseen. Turhanpäiväinen ja arkinen puhe puolestaan sai ohjaajat usein vaikenemaan. Erämaaisät eivät liioin mielellään neuvoneet tulijoita, mikäli samaa asiaa oli jo aiemmin tiedusteltu joltakulta toiselta Vanhukselta. Lisäksi monet ohjaajista vastasivat kysymyksiin vasta, kun olivat saaneet Jumalalta nimenomaisen valaisun. Joskus haluttomuus neuvoihin johtui siitä, että Vanhukset katsoivat lähimmäisen opettamisen käytännössä merkitsevän hänen nuhtelemistaan. Tämän takia Egyptin erämaaisät sanallisen ohjauksen sijasta pitivät sopivampana opettaa muita esikuvansa kautta. Heidän mukaansa välttämätön ehto ohjaajana toimimiselle oli nimenomaan se, että saavuttamansa hengellisen tilan perusteella ihminen saattoi julistaa muille yhtä hyvin vaietessaan kuin puhuessaan. Todellisen Vanhuksen symboliksi Gerontikon esittää hauskaasti Mooseksen tekemän vaskikäärmeen, koska se pelkällä hiljaisella läsnäolollaan paransi erämaassa myrkyn sairastuttamat israelilaiset, jotka uskossa loivat katseensa siihen (4. Moos. 21:9). Pyhittyneen ohjaajan katselu ja Jumalan katselu (kr. *theoria*) tulevat näin Egyptin erämaaisien ajattelussa lähelle toisiaan edellisen ollessa eräässä mielessä jälkimmäisen edellytys ja esiaste. Se, miten Jumalan katselun tavoin myös jumaloituneen Vanhuksen katselu ravitsee ihmistä hengellisesti, ilmenee Gerontikonissa selkeimmin hyvin liikuttavassa, jo aiemmin ohimennen siteeratussa kertomuksessa pyhästä Antonios Suuresta:

Kolmella isällä oli tapana käydä vuosittain autuaan Antonioksen luona. Ja kaksi heistä kyseli häneltä ajatuksista ja sielun pelastuksesta, mutta yksi oli aina vaiti eikä kysynyt mitään. Pitkän ajan kuluttua abba Antonios sanoi hänelle: “Katso, olet jo niin kauan käynyt luonani, etkä kysy minulta mitään.” Ja hän vastasi ja sanoi hänelle: *“Minulle riittää, kun näen sinut, isä.”*

Painottaessaan Vanhusten merkitystä ihmiskunnan parantumis- ja pelastumisprosessissa Gerontikon puhuu myös paljon ominaisuuksista, joita muitten ohjaajalta vaaditaan. Epäolennaisena asiana se pitää fyysistä ikää, sillä hengellinen isyys määräytyy kokonaan muista, sisäis-

tä tekijöistä. Tärkeää ohjaajalle Gerontikonin mukaan on ennen kaikkea himottomuus. Himottomuus ja siitä johtuva hengellinen terveys ovat ohjaajalle välttämättömiä jo hänen itsensä takia, sillä ilman niitä hän vaarantaa oman pelastuksensa, ja lisäksi vielä niidenkin pelastuksen, jotka häntä kuulevat ja seuraavat. Himottomuus on Vanhukselle tärkeä myös siksi, että vain siten Pyhä Henki voi esteettä valaista häntä opetustyössä antaen hänen suuhunsa kuhunkin hetkeen soveltuvan sanan tai jopa tehden hänet itsensä eläväksi Jumalan sanaksi. Ohjaajan kannalta paheista vaarallisin on vihastuminen, sillä Vanhus, joka toisia nuhdellessaan kiivasuu harkintakyvyttömästi, tyydyttää todellisuudessa vain omaa himoaan ja kadottaa itsensä. Opettajan on kaikin voimin pyrittävä elämässään toteuttamaan sitä, mitä hän opettaa, sillä muussa tapauksessa hän on lähteen kaltainen, joka pesee muita, mutta ei itse puhdistu. Päätäväisen kilvoittelun kautta hän kypsyy vähä vähältä luonnollista tietä ohjaajaksi ja tulee hengellisen sodankäynnin alalla luotettavaksi ja kokoneeksi asiantuntijaksi.

Himottomuuden lisäksi toinen ohjaajalle välttämätön ominaisuus on Gerontikonin mukaan vilpittömän rakkaus ihmisiä kohtaan, sillä vain se, jolla on lempeä sydän, voi parantaa ja pelastaa sieluja. Vanhusten ihmisrakkautta oli luonteeltaan hyvin joustavaa ja etsi aina sellaisia ilmeneismuotoja, jotka johtivat ohjattavat parhaiten hengelliseen tervehtymiseen. Niinpä kuuluisat ja himottomuuden saavuttaneet Vanhukset saattoivat monesti paljastaa jo lankeemuksen kynnykselle edenneille omia tekaistuja tai vähintään suuresti liioiteltuja kiusauksiaan auttaakseen heitä tunnustamaan turmiolliset ajatuksensa. Joskus ohjaajat taas sallivat ekonomiasyistä joidenkuiden veljien noudattaa luostarielämään sinänsä huonosti soveltuvia käytäntöjä, koska tajusivat, että ojennettaessa he eivät kuitenkaan kykenisi vapautumaan tottumuksistaan ja lisäksi sovinnossa omantuntonsa kanssa he pystyisivät rakastamaan ehyemmin Jumalaa ja lähimmäistään. Vanhusten suurta ja arvostelukykyistä rakkautta osoittaa myös se, että he, vaikka olivatkin kilvoittelussa äärimmäisen ankaria itselleen, eivät vaatineet hengellisesti kokemattomimmilta samaa säälitöntä hellittämättömyyttä, vaan päinvastoin järjestivät omatoimisesti heille mahdollisuuksia hetken lepoon ja viattomaan rentoutumiseen. Ne tilanteet, jolloin ihmiset lähtivät heidän luotaan surullisina ja vailla toivomaansa hengellistä hyötyä, tuottivat Egyptin suurten erämaaisien lempeälle ja herkälle sydämelle kärsimystä ja huolta. Ihmisrakkautensa ulkopuolelle Vanhukset eivät sulkeneet luoksensa tulleita harhaoppisiakaan, vaan vastuullisen lääkärin tavoin pyrkivät löytämään heillekin oikeat lääkkeet vakavaksi katsomansa sairauden parantamiseen.

Kilvoittelevan ihmisen näkökulmasta kokenut Vanhus on korvaamaton apu pelastuksen tiellä, koska hän kykenee erottamaan Jumalan toiminnan demonisesta vaikutuksesta. Kun hengellistä elämää pyritään rakentamaan oman ymmärryksen ja järjen varassa, harhaan joutumisen ja lankeamisen vaara on suuri, aivan erityisen munkin ja nunnan tapauksessa, sillä Jumala on säätänyt Vanhuksen heille isäksi, joka ilmoittaa heille taivaallisen kaitselmuksen tahdon. Tämän takia heidän on syytä pyytää häntä määrittämään jopa juomavetensä ja askeltensa määrän, mikäli se suinkin on käytännössä mahdollista. Kaikkien ajatusten säännöllinen paljastaminen Vanhukselle on tärkeää, vaikka hän ei antaisi mitään konkreettisia neuvoja. Gerontikonin mukaan vihollinen ei iloitse mistään muusta yhtä paljon kuin siitä, että ihmiset salaavat ajatuksensa, koska niiden tunnustaminen ohjaajalle vapauttaa ja parantaa heidät. Vanhukselta saatuja ohjeita puolestaan on noudatettava sellaisinaan, ettei paholaiselle annettaisi uudelleen elintilaa ja oikeuksia toimia. Koska Vanhuksen tehtävä on irrottaa ohjattavansa saatanaan vaikutuspiiristä ja juurruttaa heidät pelastuksen kalliolle, on ymmärrettävää, että Egyptin erämaakilvoittelijat kehottavat heitä rakastamaan ohjaajaansa kuin isää ja pelkäämään häntä kuin hallitsijaa.

Elämä ohjaajan kanssa on syvimmiltään kuolemista itselle ja elämistä Jumalalle sekä pyhien seuraamista ohjaajan esimerkin kautta. Vanhuksilta ei Gerontikonin mukaan tule niinkään kyseällä neuvoja kuin tehdä se, mitä näkee hänen olevan. Päämääränä on ohjattavan täydellinen

kuurous omille ajatuksille ja pyrkimys nähdä asiat ohjaajansa tavalla. Juuri kuuliaisuus on Gerontikonin mukaan hyveistä suurin, sillä sitä harjoittava luopuu omasta tahdostaan Kristuksen tähden. Omaksuessaan subjektiivisen tahtonsa tilalle ohjaajan tahdon ihminen astuu uudenlaiseen Hengen hallitsemaan vapauteen, jonka vaikutuspiirissä hän saavuttaa helposti muutkin hyveet ja voittaa omakseen Jumalan valtakunnan. Jumalan valtakunnan lisäksi kuuliaisuus avaa ohjattavalle oven myös hänen ohjaajansa sydämeen, sillä Vanhuksilla on monesti tapana puhua ihmisille aluksi järjen vastaisia asioita koetellakseen heitä ja syvällisiä totuuksia vasta sitten, kun vakuuttuvat heidän vakaista aikeistaan. Tämän takia ohjaajan ankarat neuvot eivät ole osoitus kylmyydestä ja rakkaudettomuudesta, vaan päinvastoin siitä, että hän luottaa ohjattavaansa ja arvostaa häntä. Ohjattavan luottamus ja kuuliaisuus Vanhusta kohtaan ilmenee puolestaan siinä, että hän muistelee usein hänen neuvojansa ja viljelee niitä mielellään muiden kanssa keskustellessaan, sillä ne edustavat hänelle Hengen inspiroimaa Jumalan sanaa. Täydellinen kuuliaisuus Vanhusta kohtaan merkitsee ohjattavalle suurta turvallisuutta tämän eläessä, mutta vielä senkin jälkeen, sillä ohjattavaansa kiintynyt Vanhus muistaa häntä rukouksissaan Jumalan valtaistuimen edessä. Ohjattavan on Vanhuksensa kuoltua säilytettävä yhä mielessään Vanhuksen käskyt ja opetukset sekä jatkettava elämäänsä aivan kuin tämä olisi edelleen fyysisesti läsnä, sillä näin hänen on mahdollisesta edetä turvallisesti ja pelastua.

Kuten edellä on käynyt ilmi, Gerontikon painottaa paljon Vanhuksen merkitystä pelastuksen saavuttamisessa. Samalla se kuitenkin toteaa paradoksaalisesti, että pelastava sana on kadonnut Vanhusten suusta. Tämä järkyttävä lausahdus tuntuu entistäkin järkyttävämmältä, kun sitä tarkastellaan äskeistä korostusta vasten! Gerontikon esittää kaksi syytä Vanhusten pelastavaisen sanan outoon katoamiseen. Ensimmäinen niistä on ihmisten pinnallisuus, koska on turhanpuhumista puhua siitä, mitä ihmiset eivät kysele. Toinen syy on puolestaan se, etteivät Jumalan tahtoa kyselevätkään enää toteuta kuulemaansa. Tämä hengellinen totuus tulee Gerontikonissa koskettavasti ilmi seuraavassa abba Fyleksin sanassa:

Veljiä meni abba Fyleksen luo mukanaan maailmassa eläjiä, jotka pyysivät häntä sanomaan heille sanan, mutta vanhus oli vaiti. Mutta kun he olivat kauan pyytäneet, hän lopulta sanoi heille: "Haluatteko kuulla sanan?" He vastasivat: "Kyllä, abba." Niin vanhus sanoi: "Ei nyt ole minkäänlaista sanaa. Kun veljet muinoin kysyivät vanhuksilta sanaa ja tekivät sen mukaan, mitä he sanoivat heille, silloin Jumala antoi, mitä puhua. Mutta nyt, vaikka veljet tosin kysyvät mutta eivät tee sitä, mitä kuulevat, Jumala on ottanut vanhuksilta sanan armon pois, eivätkä he löydä sanottavaa, koska ei ole sanan mukaan tekijää." Sen kuultuaan veljet huokasivat sanoen: "Rukoile puolestamme, abba."

Erga 2000, Joensuun yliopiston ortodoksisen teologian vuosikirja